

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

Výchova a vzdělávání dětí – leváků

Upbringing and Education of Left-handed Children

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

Autor diplomové práce: Simona Čivrná

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: červen 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Výchova a vzdělávání dětí – leváků vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 6. 2014

Simona Čivrná

Mé velké poděkování patří především doc. PaedDr. Radce Wildové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení a cenné rady a nápady. Rovněž můj velký dík patří paní Radaně Lencové za poskytnuté materiály k písmu Comenia Script, všem zúčastněným paní učitelkám ZŠ za ochotu a vstřícnost a v neposlední řadě mé rodině za trpělivost a ohromnou podporu po celé toto období.

ANOTACE

Výchova a vzdělávání dětí - leváků

Diplomová práce s názvem *Výchova a vzdělávání dětí - leváků* se zaměřuje na důležité poznatky související se vzděláváním i výchovou dětí – leváků. Tato diplomová práce obsahuje dvě části: teoretickou a praktickou.

Teoretická část práce se zaměřuje především na vysvětlení pojmu lateralita a její diagnostiku, na metodiku psaní levou rukou a průpravné cviky pro psaní. Dále tato část poukazuje na různé příčiny i následky potlačování levorukosti a další možné překážky, zásady a doporučení pro rodiče i pro pedagogy. Nabídne také krátký vhled do minulosti a tehdejšího přístupu k levákům a seznámí nás rovněž s přístupem současným. Nechybí informace ani k novému trendu v psaní - českému školnímu písmu zvanému Comenia Script.

Praktická část je zaměřena na rozvoj psaní u leváků v běžně užívané psací abecedě a písmu Comenia Script a jejich následné porovnání. Součástí této praktické části je také pozorování žáků 1. a 2. tříd ZŠ, kteří píšou běžně užívanou psací abecedou a žáků, kteří píšou písmem Comenia Script. Žáci absolvují celkem čtyři testy. Na základě těchto testů poté proběhne porovnání rozvoje písmařské dovednosti. Cílem této části tedy je porovnat rozvoj písma u leváků běžně užívané psací abecedy s písmem Comenia Script a vyvodit, které písmo je pro leváky vhodnější. Součástí je dále orientační dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ vztahující se k tématu leváctví a pozorování a výuka žáků leváků ve čtyřech různých ročnících ZŠ.

Klíčová slova: lateralita, leváctví, výchova, vzdělávání, běžně užívaná psací abeceda, písmo Comenia Script

ANNOTATION

Upbringing and Education of Left-handed Children

This diploma thesis focuses on the important knowledge related to education and bringing up left-handed children. This work contains of: a theoretical and a practical part.

The theoretical part focuses on the explanation of the term laterality and its diagnostics and also on the methodology of left-handed writing and the preparatory exercises for writing. Furthermore this part points to some various causes and effects suppression of left-handedness and some possible obstacles, principles, and recommendations for parents, and for teachers. There is also a brief insight into the past and the former approach to the left-handers and it acquaints us with an actual approach. This part offers information to the new trend in writing – Czech school font called Comenia Script.

The practical part concentrates on the development of writing for left-handed in the commonly used writing alphabet, and in the font Comenia Script with its subsequent comparison. As a part of this practical section is an observation of pupils from the 1st grade and the 2nd grade of primary school who write in the commonly used writing alphabet, and the pupils who write in the font Comenia Script. The pupils passed four short tests. A comparison of the writing skills will be compared on the bases of these tests. The aim of this thesis is to compare the development of writing of left-handed in the commonly used writing alphabet, and the font Comenia Script and to deduce which font of these two types is more suitable for left-handed. There is also included a tentative questionnaire for primary school teachers related to the left-handedness topic and an observation and teaching of left-handed pupils in four different grades at primary schools.

Keywords: laterality, left-handedness, upbringing, education, the commonly used writing alphabet, the font Comenia Script

OBSAH

ÚVOD.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. LATERALITA.....	11
1.1 LATERALITA A DOMINANCE	12
1.2 STUPNĚ LATERALITY	12
1.3 TYPY LATERALITY	13
1.4 DRUHY LATERALITY	15
2. DIAGNOSTIKA LATERALITY.....	16
2.1 ZÁSADY PŘI DIAGNOSTIKOVÁNÍ	17
2.2 ZKOUŠKA LATERALITY	17
3. LEVÁCTVÍ.....	23
3.1 TYPICKÉ RYSY LEVÁKŮ	23
3.2 AMBIDEXTRIE.....	25
3.3 LEVÁCTVÍ A PORUCHY ŘEČI	26
3.4 LEVÁCTVÍ A PORUCHY ČTENÍ A PSANÍ.....	27
4. GRAFOMOTORICKÉ CVIKY	30
4.1 KRUH.....	31
4.2 OVÁL	31
4.3 OBLOUČEK	32
4.4 OSMIČKA.....	32
4.5 ROVNÁ ČÁRA.....	33
4.6 TVAR A POSUN RUKY ZLEVA DOPRAVA.....	33
4.7 TVAR A PŘESNOST PROVEDENÍ.....	34
5. METODIKA PSANÍ LEVOU RUKOU	36
5.1 HORNÍ A DOLNÍ ZPŮSOB PSANÍ	37
5.2 RADY LEVÁKŮM, JAK SPRÁVNĚ A SNADNO PSÁT.....	40
5.2.1 UMÍSTĚNÍ LEVÁKA V LAVICI A SPRÁVNÉ DRŽENÍ TĚLA	40

5.2.2 POLOHA SEŠITU	40
5.2.3 DRŽENÍ PSACÍHO NÁČINÍ	41
5.2.4 SKLON PSACÍHO NÁČINÍ K PAPIRUI	43
5.2.5 SKLON PÍSMU.....	44
5.2.6 TLAK NA PSACÍ NÁČINÍ	45
5.2.7 PSANÍ ČÍSLIC	45
5.2.8 SVĚTLO DOPADAJÍCÍ NA PSACÍ PLOCHU	46
5.2.9 ČAS PSANÍ.....	46
5.2.10 NÁLADA A ATMOSFÉRA	46
5.3 DALŠÍ METODICKÉ ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO RODIČE, UČITELE MATEŘSKÝCH ŠKOL A UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL	47
5.3.1 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO RODIČE.....	47
5.3.2 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO UČITELE MATEŘSKÝCH ŠKOL	48
5.3.3 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL	49
6. LEVÁCI A MĚNÍCÍ SE POHLEDY NA NĚ	51
7. COMENIA, ČESKÉ ŠKOLNÍ PÍSMO – COMENIA SCRIPT.....	55
7.1 CHARAKTERISTIKA PÍSMU CS A JEHO VÝHODY.....	56
7.2 ŘEZY PÍSMU COMENIA SCRIPT	58
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	59
8. CÍLE A ÚKOLY VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	59
9. DOTAZNÍK PRO UČITELE 1. STUPNĚ ZŠ	60
9.1 ÚVOD DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	60
9.2 DOTAZNÍK A JEHO VYHODNOCENÍ	61
9.3 ZÁVĚR.....	72
10. POZOROVÁNÍ A VÝUKA ŽÁKŮ LEVÁKŮ	74
10.1 JEDNOTLIVÉ ROČNÍKY	74
10.2 ZÁVĚR.....	83
11. BĚŽNĚ UŽÍVANÁ PSACÍ ABECEDA A PÍSMO COMENIA SCRIPT	85
11.1 PRACOVNÍ LISTY	86
11.1.1 BĚŽNĚ UŽÍVANÁ PSACÍ ABECEDA	87

11.1.2	PÍSMO COMENIA SCRIPT	93
11.1.3	ZÁVĚREČNÉ POROVNÁNÍ OBOU TYPŮ PÍSMO:	96
11.2	ZÁVĚR.....	97
ZÁVĚR		99
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		100

ÚVOD

V současné době je téma leváctví dle mého názoru přeci už jen tématem rozšířenějším než před několika lety, kdy se jím téměř nikdo nezabýval, přesto je otázkou, do jaké míry jsou lidé informováni, zejména ti, kteří nejsou pedagogové, popřípadě ani rodiče dítěte leváka.

Do jisté doby se leváci nebrali na vědomí, možná právě i z toho důvodu, že svět a život pro ně nebyl přizpůsobený a nebyl na ně připravený. Snad všechno, co nám připadá normální a běžné, bylo připraveno pro lidi používající pravou ruku a pro leváky se spousta věcí tedy stávala problémem. Dnes už je ale situace poněkud jiná, svět začal leváky respektovat a leváctví se tak stalo rovnocenným partnerem praváctví.

Zásadním rozhodnutím, proč psát diplomovou práci právě na toto téma, bylo, že jakožto budoucí paní učitelka mám téměř stoprocentní jistotu setkání se s dětmi leváky, tudíž bych měla mít přehled o tom, jak s nimi pracovat. Být informována o potřebách leváků a snažit se sama, zejména proto, že jsem pravák, ovládat určité věci i levou rukou, abych mohla být dětem levákům, zejména v počátcích, nápomocná. Dospělí lidé si často dokáží poradit sami, ale spousta dětí, především v předškolním a mladším školním věku, si občas samy nevystačí a potřebují mít v někom oporu. Zároveň bych jako pedagog měla a také chtěla být schopna, pokud je to třeba, podat informace a poskytnout rady rodičům dětí leváků.

Zjistila jsem, že pokud se člověk sám o toto téma nezajímá a nečerpá z různých zdrojů, jsou informace ohledně leváctví poměrně povrchní a spousta lidí dokáže říci pouze to, že levák je žák píšící a dělající značné množství věcí levou rukou.

Dnes už není leváctví žádnou výjimkou, problémem či senzací, ale stejně jako jiné aktuální problémy dětí, jako např. SPU, SPCh apod., je třeba si jich všimnout, dbát na správný přístup k těmto dětem a dodržovat určitá pravidla.

Protože s leváctvím mimo jiné úzce souvisí právě rozvoj písácké dovednosti, chtěla bych se blíže podívat na výhody a nevýhody dvou současných, teď často diskutovaných,

typů písma - běžně užívané psací abecedy a písma Comenia Script. Každé důležité rozhodnutí závisí zejména na rodičích, kteří by pro své dítě měli volit to nejlepší. Rozhodují tedy na počátku školní docházky o vzdělání svého dítěte, vybírají školu, kterou dítě bude navštěvovat, ale v současnosti už také může být rozhodujícím faktorem pro výběr školy právě typ písma, který se na škole vyučuje.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. LATERALITA

Co si představit pod pojmem lateralita? Lateralitou nazýváme převahu jednoho z párových orgánů (smyslových a hybných), popř. převahu jedné poloviny orgánu nepárového (např. jazyka). (Sovák, 1966)

Svým specifickým způsobem nás lateralita i její diagnostika informuje o motorice dítěte. Její význam je také spojován s problematikou specifických poruch učení. (Rádlová, 2004)

Křišťanová (1998) uvádí, že slovo lateralita pochází z latinského slova *latus*, *lateris*, což znamená strana, bok. Dalším významem slova lateralita je odlišnost, nesouměrnost a rozdílná aktivita jednoho z párových orgánů (horních a dolních končetin, očí, uší), ale také přednostní užívání jednoho z párových orgánů (týká se i vnitřních orgánů).

Můžeme si všimnout buď tvarových rozdílů párových orgánů, nebo rozdílů ve funkci.

A. Lateralita tvarová je dle Křišťanové (1998) nesouměrnost kvantitativní (tj. rozdíl například v délce, objemu).

Rovněž Sovák (1966) uvádí, že jde o rozdíly ve velikosti a objemnosti.

Rádlová (2004) vysvětluje lateralitu tvarovou tak, že ji můžeme sledovat při pohledu do zrcadla, protože naše tělo je tvarově asymetrické (např. poloviny našeho obličeje nejsou identické).

B. Lateralita funkční je nesouměrnost kvalitativní (rozdíl ve výkonu). (Křišťanová, 1998)

Sovák (1966) lateralitu funkční vysvětluje jako rozdíly ve výkonnosti, zdatnosti, obratnosti a celkové rozdíly v kvalitě výkonu.

Pokud chceme nějakou činnost vykonat kvalitně, rychle a přesně, zvolíme k tomu tu z končetin, kterou užíváme přednostně (je řízena dominantní mozkovou hemisférou). Tím se projeví asymetrie motorická. Projevy asymetrie však

můžeme sledovat nejen u končetin horních, ale také u končetin dolních a mimického svalstva obličeje. (Rádllová, 2004)

„Lateralita není ani návyk, ani zlovyk“. (Sovák, 1996, str. 9)

Je žádoucí dbát na to, aby se do vyvíjející se laterality nezasahovalo nějak nešetrně, protože se jedná o zásah také do ještě nezralé nervové soustavy. Skutečně nejlepším opatřením je do volby ruky dítěti nijak nezasahovat. (Kutálková, 2005)

1.1 LATERALITA A DOMINANCE

Jaký vztah má vlastně lateralita a dominance? *„Lateralita je odrazem dominance: dominance je vlastnost jedné z mozkových polokoulí řídit vývojově nejvyšší výkony člověka a je podložena i větší zdatností nervové tkáně“.*

„Dominance je vrozená a dědičná; je jevem biologickým“.

„Lateralita je projekcí asymetrické činnosti mozkových hemisfér; její projevy ve výkonnosti motorické i smyslové jsou závislé též na podmínkách společenských, výchovných“. (Sovák, 1966, str. 10 - 11)

Laterální dominanci tedy můžeme chápat jako přednostní užívání a lepší výkon jedné strany našeho těla v porovnání se stranou druhou. Každý z nás má tendenci být pravoruký nebo levoruký, pravooký nebo levoooký, pravoohý nebo levonohý. Pojem lateralita se často shodně používá s pojmem laterální dominance. (Drnková; Syllabová, 1991)

1.2 STUPNĚ LATERALITY

Pokud bychom se chtěli dozvědět nějaké informace týkající se stupňů laterality, najdeme je právě v knize „Metodika výchovy leváků“ od Sováka (1966), který typům a stupňům laterality věnoval ve své knize jednu kapitolu. Lateralita motorická (pravorukost, levorukost) má největší praktický význam ze všech projevů laterality. Funkce řeči je ve velmi úzkém vztahu s vedoucí rukou. Pokud vyšetřujeme lateralitu,

jde nám především o zjištění genotypu (vrozeného typu pravorukosti a levorukosti). Existuje nejen několik různých typů lateralit, ale také se objevují různé stupně lateralit (nejzřetelnější je to na lateralitě horní končetiny). Pravorukost či levorukost je u některých lidí vyjádřena velmi silně, zatímco u jiných je jen naznačena, rozdíly v užívání jedné či druhé ruky tedy nejsou nijak zvlášť nápadné (jde o nepatrné rozdíly ve stupni dominance, tzn. taktéž v lateralitě). Čím jsou rozdíly větší, tím vyšší je stupeň lateralit neboli leváctví a praváctví a základ pro rozvoj nejvyšších kvalit osobnosti je tím hodnotnější.

I Křišťanová (1998) přidává ve své knize stručnou informaci ohledně stupňů lateralit a daný pojem vysvětluje takto: „*Stupně lateralit = od nepatrných rozdílů ve výkonnosti párových orgánů až po silně vyhraněné praváctví či leváctví*“. (Křišťanová, 1998, str. 7)

1.3 TYPY LATERALITY

Lateralita se nevyvine ihned, ale vyvíjí se postupně, ve vlnách. Pokud tedy chceme zjistit typ lateralit, je dobré si počkat, dokud dítě nenavrší věku kolem pěti let. Pokud bychom typ lateralit zjišťovali dříve, mohlo by to způsobit chaos, protože by výsledek nemusel být přesný. Jistotu bychom ale měli mít nejpozději před nástupem do školy (před zahájením školní docházky). (Kutálková, 2005)

Sovák (1966) považuje při posuzování projevů lateralit za zásadní a nezbytné rozlišit vrozený základ, určený dominancí, a případné změny v projevech vyvolané pravorukou kulturou. Rozlišuje čtyři různé typy lateralit:

- A. Vrozený typ lateralit, daný dominancí, který označujeme jako **genotyp** – může se změnit, např. levák může být precvičován k tomu, aby se projevoval jako by byl pravákem. Poté je jeho **fenotyp** rozdílný od genotypu.
- B. Lateralita překřížená znamená, že jeden vedoucí orgán je na pravé straně a jiný na levé straně. Dominantní polokoulí zůstává ta, která spolu s vedoucí rukou řídí zároveň funkci řeči.

- C. Tzv. leváctví z nutnosti je považováno za zvláštní případ. Jedná se o rozeného praváka, jehož pravá horní končetina byla nějakým patologickým procesem (ztráta končetiny, amputace, obrna apod.) vyřazena z činnosti a tak se tedy rozený pravák stává levákem.
- D. Patologické leváctví vzniká, když levá ruka je výkonnější než ruka pravá (původně ruka vedoucí), která byla chorobným procesem v mozku částečně či zcela vyřazena z funkce. Jedná se většinou o následky perinatální encefalopatie¹. Poškození mozku může rovněž způsobit mozkové obrny – obrny končetin nebo různé poruchy v oblasti pohybové, rozumové a citové, popřípadě jejich kombinaci.

Křišťanová (1998) uvádí a velmi stručně ve své knize vysvětluje tři různé typy laterality:

- A. lateralita souhlasná (převaha jedné strany u všech párových orgánů)
- B. lateralita nesouhlasná, zkřížená (např. vedoucí ruka levá, vedoucí oko pravé)
- C. lateralita neurčitá, nevyhraněná

Zelinková (2003) uvádí, že vrozená lateralita se nemusí projevovat navenek. Tím, že naše civilizace je pravoruká, začne dítě vlivem tlaku vnějšího prostředí používat svoji méně šikovnou levou ruku. Toto je příčinou rozlišování fenotypu a genotypu.

K dalším základním pojmům laterality patří právě dříve zmiňované pojmy genotyp a fenotyp.

Genotyp Sovák (1966) vysvětluje jako vrozený typ laterality daný dominancí, zatímco Křišťanová (1998) genotyp definuje jako vrozený základ laterality na podkladě strukturalizace mozkových hemisfér (v činnostech převládá strana levá či pravá). Zelinková (2003) genotyp vysvětluje pouze jako vrozený typ laterality.

Fenotyp Křišťanová (1998) popisuje jako výsledný konečný projev laterality (vnější tlak z okolí působí k preferenci strany pravé či levé), Sovák (1966) uvádí, že fenotyp je výsledný typ laterality daný jak dominancí, tak způsobem výchovy. Dle Zelinkové (2003) je fenotyp projev laterality navenek.

¹ Encefalopatie = poškození mozku v období před narozením, při narození nebo krátce po narození dítěte

Podle toho, který užívaný orgán má převahu, rozlišujeme praváctví, leváctví a ambidextrií (nevyhraněnou lateralitu). Leváctví a praváctví není považováno za protipóly, ale kontinuum. Toto kontinuum postupuje od vyhraněného praváctví na jedné straně přes nižší stupeň vyhraněnosti zvaného ambidextrie až k méně vyhraněnému leváctví a k leváctví skutečně výraznému. (Zelinková, 2003)

Rádlová (2004) dodává rozlišení tří základních typů laterality dle preference jednoho z párových orgánů a v podstatě se shoduje s tím, co uvádí Zelinková (2003):

- A. praváctví = dextrolateralita
- B. leváctví = sinistrolateralita
- C. lateralita nevyhraněná = ambidextrie (obourukost)

1.4 DRUHY LATERALITY

Ani k druhům laterality se Křišťanová (1998) sama nevyjadřuje nijak obsírně, pouze cituje dle Miloslava Sováka (1985), který uvádí sedm druhů laterality:

- A. vrozený levák – správně vedený
- B. přecvičovaný levák
- C. levák z nutnosti (např. po úrazu pravé ruky)
- D. patologický levák (způsobeno např. lehkým zánětem mozku)
- E. vrozeně obouruký – tzv. ambidexter²
- F. vrozený pravák
- G. přecvičovaný pravák (ze strachu rodiče posilovali dítěti hned levou ruku)

Pojmy „typy“ a „druhy“ laterality jsou často pojaty jako jedno společné označení pro celkové rozdělení laterality, není tedy v knihách většinou striktně rozdělena dle typů a druhů, ani není vysvětleno, zda je v těchto pojmech nějaký podstatný rozdíl.

² ambi = obojí, dexter = pravý

2. DIAGNOSTIKA LATERALITY

Diagnostika laterality nám pomáhá zjistit, zda je dítě levák či pravák, kterou ruku tedy bude používat při psaní a v dalších činnostech, což je při vstupu do školy nezbytné znát. Dle Křišťanové (1998) je objektivní a komplexní posouzení laterality v období vývoje dítěte velmi důležitým momentem, zejména tedy pro jeho další vývoj.

Laterality a její diagnostikou se na našem území jako první zabývali Příhoda a později také Sovák. (Rádlová, 2004) K tomuto Zelinková (2003) přispívá detailnějšími informacemi. Už v roce 1936 se u nás díky V. Příhodovi objevil první soubor zkoušek laterality, který byl určen pro školní praxi. V roce 1962 se zkouškou diagnostiky zabýval rovněž M. Sovák.

Kdo může s diagnostikou laterality dítěti pomoci? Nejdříve si této záležitosti všímají asi rodiče, kteří jsou v každodenním kontaktu s daným dítětem. Jejich názor a potřeby ale mohou být často subjektivní. Jak potvrzuje Křišťanová (1998) objektivními hodnotícími mohou být spíše učitelé mateřských škol a škol základních, ale pouze v případě, že se řídí určitými pravidly a zásadami při diagnostikování. Dále mohou být nápomocní rovněž odborníci pedagogicko-psychologických poraden (často při rozporu).

Existují tři různé diagnostické metody: anamnéza, pozorování a objektivní zkoušky.

V **anamnéze** se nejvíce zajímáme o postoje rodičů a prarodičů k používání levé ruky jejich potomků. Rozlišujeme anamnézu rodovou (rodiče leváci mohou mít dítě praváka a naopak) a anamnézu osobní (rozhovor s rodiči o preferenci používání pravé či levé ruky ve spontánních činnostech).

Metody **pozorování** využívají nejvíce samotní rodiče a učitelky mateřských škol. Pozoruje se, které ruce dává dítě přednost v určitých činnostech, která ruka je aktivnější (zohledňuje se věk dítěte i náročnost a složitost daných úkonů). Úkony, které sledujeme, jsou trojího charakteru: **bezděčné a spontánní úkony** (dumláním palce, gestikulace, sahání po předmětech atd.), **jednoduché a naučené činnosti** (házání míčkem, trhání plodů, používání tužky apod.) a **náročné a složité činnosti s upozorněním: „pozor, opatrně!“** (zalévání květin, stříhání nůžkami, obkreslování atd.).

Objektivní zkoušky zachycují různou aktivitu horních končetin v jemné a hrubé motorice a určují také přesnou koordinaci vykonávaných pohybů i jejich intenzitu. (Křišťanová, 1998)

2.1 ZÁSADY PŘI DIAGNOSTIKOVÁNÍ

Jak vhodně zdůrazňuje Křišťanová (1998), v zájmu objektivního posuzování musí každý při vyšetřování dítěte respektovat několik zásad:

- 1) Musíme dokonale znát všechny konkrétní úkoly.
- 2) Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.
- 3) Dítě vhodně motivujeme, musí se **soustředit** na cíl úkolu.
- 4) Vyšetřujeme dítě v klidném prostředí, bez přítomnosti jiných osob, zejména matky či jiných rodinných příslušníků.
- 5) Dítě sedí nebo stojí vždy přímo **proti** tomu, kdo vyšetřuje.
- 6) Musíme mít předem připravené všechny **pomůcky**.
- 7) Před dítě předkládáme různé předměty tak, aby pravá i levá ruka měla **stejnou příležitost**, např. k uchopení předmětů a manipulaci s nimi.
- 8) Po skončení, nebo v průběhu vyšetření provedeme pečlivé **záznamy** do předem připravených záznamových archů.
- 9) Dbáme na přísnou **objektivitu** zkouškových situací.
- 10) Vyvarujeme se rychlých a ukvapených závěrů.

2.2 ZKOUŠKA LATERALITY

Existuje velké množství různých zkoušek lateralit, v praxi se při diagnostice lateralit často využívají testy lateralit. Rádlová (2004) uvádí, že ve světě je běžně využíván např. Harrisův test lateralit. Vhodný je pro děti od sedmi let, jelikož v tomto věku již ovládají písmo. U nás se v praxi nejčastěji využívá „Zkouška lateralit“ od Z. Matějčka a Z. Žlaba (1972), dítě zde plní dvanáct různých zkoušek pro ruce, čtyři zkoušky pro nohy a dvě zkoušky pro oči.

Zkouškové situace pro horní končetiny:

- **Korálky do lahvičky** – na stole máme krabičku (5 x 5 cm) s korálky (průměr 2 – 3 mm) a lahvičku (průměr hrdla cca 2 cm), krabička leží před lahvičkou. Obě ruce dítěte by měly být zhruba stejně daleko od obou těchto předmětů. Dítě dává korálky (celkem 10) do lahvičky, jeden korálek po druhém (to je důležité), snaží se být co nejrychlejší a zároveň opatrné, aby korálky nerozházelo.
- **Zasouvání kolíčků** – před dítě stojící u stolu položíme dřevěné prkénko s pěti otvory (dlouhé cca 30 cm), před prkénko zhruba doprostřed umístíme víčko krabičky, v němž je pět kolíčků (dlouhých cca 5 – 7 cm, s průměrem cca 1, 5 cm). Dítě musí co nejrychleji zasunout kolíčky do otvorů. Ta ruka, kterou dítě kolíčky zasouvá, je považována za ruku dominantní. Při střídání rukou či v případě, že dítě začne jednou rukou a pokračuje druhou, hodnotíme dítě jako ambidextr (A).
- **Klíč do zámku** – v této zkoušce je potřeba visací zámek s klíčem. Zámek, v kterém je klíč zasunut, položíme před dítě. Prvním úkolem dítěte je vyndat klíč ze zámku. Po provedení úkolu následuje další, zasunutí klíče zpět do zámku s následným pokusem o zamčení. Ruku, kterou dítě používá pro vložení klíčku do zámku s následným otáčením klíče v zámku, považujeme za dominantní.
- **Míček do krabičky** – doprostřed stolu postavíme pingpongový nebo gumový míček a prázdnou krabici. Úkolem dítěte je pokusit se vhodit míček do krabičky ve vzdálenosti asi dvou kroků od stolu (podaří se to jen občas). Každé dítě má celkem tři pokusy. Ruka, kterou dítě používá pro hod míčkem, je rukou dominantní. Jako ambidexterní je dítě hodnoceno, pokud hází jednou míčkem pravou rukou a podruhé rukou levou.
- **Jakou máš sílu** – krabičku (průměr asi 6 cm) s nasazeným (pevným umělohmotným) víčkem umístíme na stůl. Dítě přistoupí ke stolu a jeho úkolem je „ukázat, jakou má sílu.“ Jednou rukou vezme krabičku, a co největší silou ji stiskne. Zajímá nás, zda ji dokáže rozmáčknot (krabička ale musí být právě z tak pevného materiálu, aby ji dítě nerozmáčklo). Dítě má pouze jeden pokus. Dominantní ruka je ta, kterou dítě použije ke stisku krabičky. Dítě by mělo jednat spontánně, to znamená, že dítěti neradíme, aby použilo svoji silnější ruku.

- ***Stlač mi ruce k zemi*** – další zkouška, která prověří sílu dítěte. Takto je to dítěti i sděleno, aby vědělo, v čem se tentokrát může předvést. Poodsedneme si od stolu a dítě požádáme, aby se postavilo naproti nám. Před dítě natáhneme své spojené ruce. Úkolem dítěte je, aby se pokusilo stlačit naše ruce až k zemi. Důležitou podmínkou ale je, že dítě smí ke stlačení našich rukou použít pouze jednu svou ruku. Dominantní je opět ta ruka, která je aktivní.
- ***Sáhni si na ucho, na nos atd.*** – dítě se postaví tak, abychom na něj dobře viděli. Vyžádáme si pozornost daného dítěte, požádáme ho, aby o krok poodstoupilo, a poradíme mu, aby bylo skutečně pozorné a nespletlo se. Pak dítěti dáváme různé úkoly typu: „poškrábej se na ucho, poškrábej se na nose, sáhni si na koleno apod.“ Vždy, než zadáme další úkol, vyčkáme, až dítě spustí paži do původní polohy, z které vycházelo. Pokud dítě ve všech úkolech použije stejné ruky, daná ruka je považována za dominantní. Použije-li ale dítě alespoň v jednom úkolu ruku druhou, hodnotíme to jako A (ambidextr). Stejně tak hodnotíme jako A i situaci, kdy dítě v jednom úkolu použije obou paží současně.
- ***Jak nejvýš dosáhneš*** – dítě požádáme, aby se postavilo čelem co nejtěsněji ke zdi. Poté ho vyzveme, aby se soustředilo a předvedlo nám, kam až nejvýš dosáhne. Namotivujeme ho tím, ať zkusí dosáhnout až ke stropu (důležité je dítě neupozorňovat na to, aby úkol plnilo pouze jednou rukou). Ta paže, pomocí které se dítě natahuje do výšky, je paží dominantní. Může se stát, že dítě do výšky natáhne obě ruce současně, což hodnotíme jako A.
- ***Tleskání*** – úkolem dítěte je zatleskat. Zatleskat tak, jak je zvyklé, jak tleská například v divadle (jednou rukou do ruky druhé). Dítě tímto způsobem zpravidla tleská, jedna ruka slouží jako podložka a druhá ruka je aktivní. Právě ta ruka, která je aktivní, je rukou dominantní. Tleská-li dítě oběma rukama současně před tělem (sráží ruce k sobě), zapisujeme to jako A.
- ***Jehla a nit*** – opět dítě pracuje u stolu. Předložíme mu jehlu (s tupým hrotem a větším ouškem) a silnější nit. Dítě se pokusí navléknout nit do jehly. Ruka, která je v pohybu, je ruka dominantní. Existují dva různé způsoby provádění úkolu, dítě totiž buď navléká nit do jehly, nebo jehlu na nit (toto je méně časté). Každá ruka pak má svoji funkci, jedna ruka je aktivní, druhá ruka je pasivní.

Výsledky jednotlivých úkonů zaznamenáváme do záznamového listu, který je tvořen pěti sloupečky. V prvním máme názvy situací, další tři sloupečky jsou označeny P; L; A; poslední je pro poznámky (zároveň toto všechno vytváří první řádek tabulky). Tabulka má celkem dvanáct řádků, každá situace je na jednom řádku, poslední řádek listu je vytvořen pro výpočet celkového počtu křížků (suma).

Pokud pracuje dítě pouze pravou rukou, značíme křížkem (x) v rubrice P záznamového archu.

Pokud pracuje dítě pouze levou rukou, značíme křížkem (x) v rubrice L záznamového archu.

Pokud pracuje dítě střídavě levou a pravou rukou, nebo začne-li jednou a přejde na druhou ruku, značíme (x) v rubrice A záznamového archu. (Matějček, 1972).

Dále Matějček (1972) pro zhodnocení zkouškových úkonů používá kvocientu pravorukosti (DQ)³, který se vypočítá dle vzorce:

$$DQ = \frac{P + A/2}{n} \cdot 100$$

P = součet všech pouze pravostranných reakcí

A/2 = polovina úkonů, které byly provedeny oběma rukama, pravou i levou, tzn. nevyhraněně

n = počet všech úkolů

Vzorec vyjadřuje počet pravostranných reakcí v **procentech**.

Stupňová vlastnost lateralit je kvalitativně i kvantitativně vyjádřena následovně:

P	vyhraněné, výrazné praváctví	DQ = 100 – 90
P-	méně vyhraněné praváctví	DQ = 89 – 75

³ DQ = Dexterity Quotient (lat. dexter = pravý)

A	nevyhraněná lateralita (ambidextrie)	DQ = 74 – 50
L-	méně vyhraněné leváctví	DQ = 49 – 25
L	vyhraněné leváctví	DQ = 24 – 0

Lateralita očí slouží jako doplňující zkouška především pro děti, které jsou nevyhraněné v aktivitě horních končetin. Po vyšetření laterality očí se doporučí pro psaní ta horní končetina, která je v souladu s vedoucím (řídícím) okem. Tímto u dítěte podpoříme souhlasnou lateralitu.

Zkouškové situace pro oči:

- **Manoptoskop** – dítě si vezme manoptoskop v podobě kornoutu z papíru či umělé hmoty (průměr průhledu na jedné straně je asi 2 cm, na straně druhé je otvor pro zakrytí obličeje), který mu podáváme do obou rukou. Ten si širším otvorem přiloží na obličej a podívá se nám oběma očima na nos. Vhodným doplňkem tohoto úkolu je také zvolit nějaký malý obrázek, který si podržíme před obličejem asi ve výši nosu. Dítě nám pak popisuje, co na daném obrázku vidí. V případě nepochopení úkolu můžeme dítěti úkol předvést. Opakujeme to celkem třikrát s tím, že pokaždé změníme místo, aby se na nás dítě muselo znovu podívat. Dítě kornout z obličeje vždy sundá, podívá se na nás přímo a poté znovu kornout nasadí a dívá se otvorem. Za dominantní oko je považováno to oko, kterým se na nás dítě dívá (otvorem v kornoutu), druhé oko totiž hledí do papíru. To ale samo dítě neví. Jako A je hodnoceno v případě, že dítě oči střídá. Tento úkol je zaměřen na binokulární vidění, zjišťujeme směrovost a řízenost oka.
- **Kukátko** – vybidneme dítě, aby si vzalo ze stolu kukátko (úzký válec nebo kaleidoskop), které je tam připravené, podívalo se do něj a sdělilo nám, jaký tam vidí obrázek (obrázky na průsvitné fólii). To oko, ke kterému dítě kukátko přikládá, považujeme za oko dominantní. Dítě má celkem tři pokusy (obrázky můžeme různě měnit, abychom dítě více zaujali). Pokud dítě oči střídá, jednou se dívá levým okem, podruhé pravým okem, hodnotíme to jako A. Tento úkol je zaměřen na monokulární vidění, zjišťujeme zaměřenost oka.

Pokud bychom chtěli zjistit více, můžeme ještě poukázat na jinou zkoušku laterality, která není dle Z. Matějčka a Z. Žlaba, můžeme se zaměřit na návrh zkoušky laterality Z. Drnkové (1977), která ale není výrazně odlišná od zkoušky Z. Matějčka a Z. Žlaba:

1. **Unimanuální preference** (uni = jedno-, stejno-) = činnosti, které dítě bude vykonávat jednou, pro něho výhodnější rukou (korálky do lahvičky, zasouvání kolíčků, hod míčkem na cíl – třikrát). Hodnocení obdobné jako u Zkoušky laterality Z. Matějčka a Z. Žlaba.
2. **Bimanuální preference** (bi = dvojí) = činnosti, které provádí dítě oběma rukama. Jedna ruka bývá však aktivnější než druhá (navlékání korálků, stavění věže z kostek, tleskání). I v tomto souboru je hodnocení obdobné jako u Zkoušky laterality Z. Matějčka a Z. Žlaba.
3. **Manuální profience** (= rozdílnost) = stejné činnosti, v nichž se výkon jedné ruky porovnává s výkonem druhé ruky (nakreslit domeček pravou a levou rukou, tečkovací test pravou a levou rukou, rozdávání obrázkových karet pravou a levou rukou). Hodnocení tohoto souboru je následovné: rozdíl menší než 20% značí nevyhraněnost.

Zkouška laterality očí je shodná jako u Z. Matějčka a Z. Žlaba.

3. LEVÁCTVÍ

Blatný a Fabiánková (1981) shrnuli vysvětlení pojmu leváctví jedinou větou, a to tou, že leváctví je projevem laterality. Dále se pak věnují již rovnou pojmu lateralita.

Leváctví lze považovat za jednu z individuálních zvláštností dítěte. Leváctví dle Křišťanové (1998) charakterizujeme jako funkční převahu levé ruky. Přednostně také užíváme i dolní končetiny, oka, ucha. Leváctví ztvárňuje odraz nesouměrné činnosti řídicích mozkových center. Vnější podmínky, především výchovné působení, rovněž velmi ovlivňuje výslednou výkonnou stránku jedince.

*„Leváctví je zcela **přirozený projev** jedince, proto k němu přistupujeme zodpovědně a s porozuměním“.* (Křišťanová, 1998, str. 6)

Také Sovák (1966) souhlasí s tím, že leváctví je přirozeným projevem člověka a označuje ho za stejně přirozený projev jako praváctví.

„Leváctví je přirozeným projevem laterality u člověka stejně tak jako praváctví“. (Sovák, 1966, str. 9)

Měli bychom respektovat zásadu individuálního přístupu k dětem. To ale znamená, že je nezbytné zohlednit také děti levoruké. Pokud chceme, aby byl levorukým dětem, stejně jako všem ostatním, zajištěn harmonický, tělesný a duševní rozvoj, musí mít tyto děti nejen ve škole, ale také doma, vytvořené takové prostředí, v kterém není levorukost nic zvláštního. (Blatný; Fabiánková, 1981)

3.1 TYPICKÉ RYSY LEVÁKŮ

Mezi největší výhody levorukosti, které ve své knize přináší Healey (2002) je pružnost a přizpůsobivost levorukých lidí. Když se nad tím zamyslíme, je to logické, levákům dříve nezbývalo nic jiného, než se přizpůsobit okolí a světu, který v té době nebyl na leváky připraven a rovněž v současné době je občas třeba, aby se levák přizpůsobil

pravoruké kultuře. Leváci mohou dále vynikat v prostorové představivosti (mají lepší cit pro vzdálenosti a umístění předmětů v prostoru) a také v matematice.

I Sovák (1966) se zabývá výhodami levorukých lidí. Ten je přesvědčený o tom, že nejen vrozená dominance, ale také způsob výchovy se významně podílí na tom, který typ laterality se v životě uplatní. Protože se jedná zejména o pravorukou kulturu, říká se, že rozeným pravákům tak přináší všechny možnosti, zatímco levákům samé nevýhody. Sovák (1966) potvrzuje, že by šlo o pravdu jen tehdy, pokud by bylo levákům odpíráno to, co je pro člověka nejcennější – vrozená nadřazenost jedné mozkové polokoule. Pokud se ale levákům dostane tolik výchovné péče s ohledem k jeho levorukosti, kolik se jí dostává pravákům vzhledem k jejich pravorukosti, může být levák v pravorukém prostředí dokonce úspěšnější než pravák.

„V pravorukém prostředí dosáhne pravák sice maxima ruky pravé, avšak jen málo obratnosti ruky levé. Přecvičený levák dosáhne pouze nepatrné výsledné obratnosti přibližně stejného stupně pro obě ruce. Nepřecvičený levák správně vychovávaný dosáhne maxima zdatnosti levé ruky a vysoké zdatnosti ruky pravé“. (Sovák, 1966, str. 101)

Vrozená levorukost se tedy zdá být nejvýhodnějším typem laterality, však také spousta nám známých a slavných osobností byli či jsou vrozenými leváky. K nejslavnějším levákům patří dle Sováka (1966) např. Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, I. P. Pavlov apod.

Healey (2002) ve své knize mezi slavné leváky zahrnuje nezměrné množství osobností jako např. Charlie Chaplin, Tom Cruise, Mark Twain, Jimi Hendrix, Phill Collins, Celine Dion, Julius Cesar, Napoleon Bonaparte, Alexandr Veliký, Královna Viktorie, Princ Charles, Josef Lada, Alfons Mucha, Bohumil Němeček apod.

Rovněž kniha „Slavní leváci v dějinách lidstva“ stojí za pozornost. Wright (2008) se v úvodu své knihy věnuje mimo jiné právě oblastem, ve kterých leváci vynikají, které jsou pro ně typické, samozřejmě poukazuje na slavné či geniální leváky. Například je

zde předpoklad, že jsou leváci obdařeni zvláštním druhem intuice a empatie, která se projevuje zejména v náhledu do situací a v řešení problémů. Tuto intuici popisuje takto: „*Je to schopnost překonat stadia konvenčního myšlení a proniknout k jádru dané věci a pak přijít s nečekanou odpovědí*“. (Wright, 2008, str. 11)

Stejně jako Healey (2002) i Wright (2008) upozorňuje v případě leváků na dominanci pravé hemisféry mozku, kdy výsledkem je nadání mimořádnou schopností vizuální a prostorové představivosti v kombinaci s velkým nadáním pro matematiku a hudbu. Mozek leváka poskytuje různorodější propojení než mozek praváka, což znamená, že leváci disponují laterálním myšlením⁴. U slavných leváků se projevují jako typické rysy především dva druhy laterálního myšlení – adaptivní (nutnost adaptovat se a učit se fungovat ve světě praváků) a transformační (zdůrazněná podoba tohoto nadání).

Další oblastí, která je pro leváky typická, je temperament a osamělost. Wright (2002) temperament leváků označuje za bouřlivý. Proč tomu tak je, není zcela jasné. K osamělosti podotýká, že je to zřejmě jedno z řešení, jak se vypořádat s faktem, že někam nepatříme. Zároveň zdůrazňuje, že mysl leváků je neuvěřitelně variabilní a jsou to právě oni, kdo často dosahují toho, co ostatní považují za nedosažitelné, či přímo za nemožné.

Také v časopise 21. století se v článku „*Jak se žije levákovi v pravorukém světě*“ můžeme dočíst spoustu informací o levorukých lidech, autorka Kristýna Slomková rovněž poukazuje na přednosti leváků, které spočívají v lepším řešení matematických, zrakových i prostorových úloh. (Slomková, 2013)

3.2 AMBIDEXTRIE

Kdo je považován za ambidextra? Člověk, který je vychováván se stejnou mírou pohybové dokonalosti u obou rukou, přičemž základními a největšími překážkami ve

⁴ Laterální myšlení = schopnost činit neobvyklá spojení, umění metafor

výchově takového člověka je řeč a písmo. Je rovněž nazýván například člověkem dvojpravorukým. (Synek, 1991)

Pojmu ambidextrie se ve značné míře věnuje Vodička (2008), který ambidextrii vysvětluje tak, že při činnostech v oblasti jemné i hrubé motoriky mohou lidé používat stejně dobře obě ruce. Na stejně dobré úrovni zvládají oběma rukama i činnosti jako je psaní a kreslení. Rovnou také upozorňuje na to, že takových lidí ale existuje skutečně jen velmi málo (cca 1%). Toto malé množství skutečných ambidextrů potvrzuje ve své knize „Záhady levorukosti“ Synek (1991). Přidává, že obourukých jedinců existuje poměrně dost, ale tito lidé nedokáží dělat všechny činnosti oběma rukama. Zvládají dělat některé činnosti pouze rukou levou a jiné činnosti zase pouze rukou pravou.

Aby dítě mohlo být úspěšně vzděláváno, je třeba, aby se vytvořilo jednoznačné spojení mezi vedoucím okem a vedoucí rukou. Výrazně levoruké dítě by mělo kreslit a psát svou vedoucí rukou (poradny to takto běžně doporučují), čímž se docílí požadovaného spojení vedoucí ruky a vedoucího oka.

Ambidextrí jsou dle značného množství odborníků vrození leváci, kteří jsou obdařeni mimořádnými pohybovými schopnostmi. Přestože jejich vedoucí rukou je ruka levá, v předškolním věku byli schopni naučit se všechno rovněž rukou pravou (zejména z důvodu nutnosti přizpůsobit se pravorukému prostředí).

Může se stát, že se z donucení pravá ruka stává rukou vedoucí (pokud je činnost vedoucí levé ruky záměrně potlačována), ale potřebné úrovně nedosáhne. Přestože jsou tito přeučení jedinci považováni za praváky a upřednostňují svou pravou ruku, disponují ale menší obratností, díky níž jsou občas nazýváni hanlivým pojmem ambisinistři⁵ (sinister = levý). (Synek, 1991)

3.3 LEVÁCTVÍ A PORUCHY ŘEČI

V důsledku nesprávné výchovy leváků může být rozvoj řeči ohrožen. Sovák (1961) poukazuje na statistický výzkum, který potvrzuje, že více poruch řeči je zaznamenán

⁵ Ambisinistři = lidé mající „obě ruce levé“

právě mezi leváky (u praváků se množství poruch řeči pohybuje něco přes 7%, u leváků přes 22%). S kterými poruchami se tedy leváci potýkají nejčastěji a jak vznikají? Pro řeč je vytvořeno jedno celistvé řídicí ústředí, které se vytváří v jedné z mozkových polokoulí. Může ale dojít k tomu, že vznikne ještě další ústředí v polokouli druhé. Vlivem tohoto může dojít k tomu, že se do činnosti v procesu řeči uvedou obě ústředí a ta na sebe vzájemně působí. Toto působení nepříznivě ovlivňuje výkon řeči. Vedlejší ústředí (řídicí činnost hlavního ústředí pro řeč je na vedoucí polokouli) výkon řeči ovlivňuje buď rušivě, nebo tlumivě.

Jakmile se jedná o působení tlumivé, vývoj řeči je opožděn. V tomto případě děti začínají mluvit o dost později (někdy až kolem třetího roku, dokonce i později) a jejich řeč bývá dlouhou dobu patlavá, nesrozumitelná.

Pokud jde o působení rušivé, mluvní popudy z obou ústředí se srážejí a tím vzniká koktavost. V tomto případě se názory autorů poměrně rozcházejí, někteří z nich souvislost leváctví a koktavosti popírají, zatímco jiní se s tímto názorem ztotožňují a považují ho za pravdivý. Záleží na spoustě okolností, kterými si autoři sami prošli, jedná se například o rozdílné vyšetřovací metody či chápání leváctví obecně.

Sovák (1961) také upozorňuje na to, že leváctví samo o sobě není příčinou poruchy řeči, příčinou je spíše potlačování leváctví. To znamená, že příčinou poruchy řeči může být přecvičované leváctví či jiné závažné příčiny.

3.4 LEVÁCTVÍ A PORUCHY ČTENÍ A PSANÍ

A co vztah mezi leváctvím a specifickými poruchami učení? Počátkem 20. století se vzájemným vztahem laterality, dominance a čtením zabýval T. S. Orton (1879-1948), který předpokládal, že důvodem, proč existují poruchy čtení, je nedostatečně vyjádřená dominance jedné z mozkových hemisfér. Poté se touto problematikou zabývala ještě další řada různých autorů. (Zelinková, 2003)

„Specifické poruchy čtení, psaní a počítání, které se vyskytují u leváků, mají svůj specifický charakter odlišný od tzv. vývojových poruch, které se objevují jak u praváků,

tak u leváků. Poruchám se dá zabránit, a pokud již vznikly, lze jejich následky zvládnout správnou metodou výuky čtení a psaní bez pokusů o přecvičování“. (Sovák, 1966, str. 30)

Vývojové nedostatky smyslu pro směrovost a jejich důsledky jsou v písmu leváků výraznější než u praváků, z toho důvodu se uvádí, že u leváků existuje více poruch psaní. Na stejnou úroveň se zasazuje i počáteční čtení, rovněž to souvisí s nedostatkem smyslu pro směrovost (čtení odprava doleva, přeházené slabiky apod.). Více poruch ve čtení tedy směřuje opět k levákům. Nejedná se pouze o potlačování levorukosti, ale jak Sovák (1961) ve své knize popisuje: *„Poukazuje se na důležitou úlohu zraku při čtení i psaní, hlavně na význam součinnosti vedoucího oka a vedoucí ruky. Podle toho se zdá, že příčinou různých poruch čtení a psaní, zvláště pak písma zrcadlového, je nikoli samo leváctví, ale překřížení vedoucího oka a vedoucí ruky“.* (Sovák, 1961, str. 33)

Sovák (1966) i ve své další knize „Metodika výchovy leváků“ zaujímá v oblasti souvislosti leváctví se specifickými poruchami učení stejný postoj jako v knize „Výchova leváků v rodině“. Každá porucha vyskytující se ve spojitosti s lateralitou má své specifické rysy. Při čtení jsou to zejména směrové zvraty a sklon k zrcadlovému čtení. Příčinou může být překřížená lateralita ruky (pravé či levé) s lateralitou oka. Poruchy psaní u leváků nepřecvičovaných jsou způsobeny nesprávnými návyky v psaní.

Také Zoche (2006) věnuje ve své knize prostor levákům a jejich vztahu ke čtení. I čtení má určité své záludnosti, kterými leváky umí pěkně potrápít. Zcela intuitivně se levák dívá směrem doprava, tj. ve směru své dominantní poloviny mozku. To skýtá při čtení jistý problém, protože ačkoliv ještě levák při čtení nevstřebal slovo nacházející se vlevo, již čte další písmenko nacházející se vpravo. V důsledku toho dítě překrucuje slabiky. Nejznatelnější je to samozřejmě při čtení nahlas. Oči leváků kmitají v minimálních pohybech, z právě čteného slova tedy oči sklouzávají lehce doprava (ve směru silnější poloviny mozku), ale ne na dlouho, ihned skáčou zpátky doleva na předchozí slovo. Dalším problémem se zdá být záměna počátečních písmen slov či slabik, s kterými se leváci často potýkají (např. buchty s mákem přečte levák s tímto problémem jako

mouchy s bubákem). Pomalá, matematická posloupnost slov tedy patří mezi levákovy slabší stránky.

Rodiče dítěte leváka by tedy měli své dítě povzbuzovat a podporovat ve čtení nahlas a být mu dobrými posluchači. Je důležité, aby dítě pochopilo, že se nemá bát číst pomalu a svým vlastním tempem, které mu vyhovuje.

Problematikou vztahu laterality a poruch čtení se zabývali také naši autoři, lze jmenovat například Františka Synka či Zdeňka Žlaba. Zdeněk Žlab uvedl, že mezi leváky není více dyslektiků než mezi praváky. Pro období počátečního čtení je nutné, aby spolupracovaly obě hemisféry, tudíž je vhodnější nevyhraněná lateralita. Až v pozdějším věku, kdy se dítě více zaměřuje na obsah než na písmena, je pak lateralizace nezbytná. (Zelinková, 2003)

4. GRAFOMOTORICKÉ CVIKY

Grafomotorické cviky předcházejí psaní, jsou určitou přípravou na samotné psaní, protože obsahují základní prvky, z kterých se později skládají psací písmena. V současné době již existuje nepřeberné množství materiálů poskytujících grafomotorická cvičení, knížky, časopisy, metodické listy apod. Prostřednictvím grafomotorických cviků a dalších cvičení se dítě připravuje na vstup do školy, jsou proto častou náplní posledního předškolního roku dítěte.

Každé dítě potřebuje procvičovat grafomotoriku, bez ohledu na to, zda je pravák či levák. Beníšková (2007) uvádí, že leváci potřebují grafomotoriku procvičovat o něco více, protože samotné psaní pro ně bývá těžší. Nejen při pozdějším psaní, ale také při provádění grafomotorických cviků bychom měli hlídat, aby dítě správně sedělo. Před i po psaní/ kreslení by dítě mělo vždy provádět uvolňovací cviky ruky.

Pravidla pro grafomotorické cviky jsou stejná jak pro praváky, tak pro leváky. Nejzákladnějším a nejdůležitějším pravidlem je postup od jednoduchého ke složitému. (Kutálková, 2005)

Kutálková (2005) zdůrazňuje, že je třeba znát základní linii nácviku. Není vhodné učit dítě něco, na co ještě není připravené. Pokud se učíme nějaký nový tvar, dobrým nápadem je nejdříve si ho zkusit napsat prstem do vzduchu, volně a rytmicky (často je pro děti dobrou motivací říkat si k tomu nějakou básničku nebo slovní doprovod, který usnadní rytmizaci pohybu). Poté nechat dítě tvar obkreslit a nakonec si dítě zkusí tvar napsat samo (bez předlohy). Také je důležité začínat velkým formátem papíru a dle možností a úspěchů dítěte jej postupně zmenšovat.

Na samotné grafomotorické cviky a jejich nácvik se lze podívat např. do knihy Dany Kutálkové (2005) „Jak připravit dítě do 1. třídy“, cviky jsou tam jasně a přehledně popsány, jsou doplněné různými příklady a nápady, díky kterým víme, jak dítě motivovat, jak mu cviky přiblížit.

4.1 KRUH

Pomocí kruhového pohybu dochází k uvolnění zápěstí. Základem je klubíčko jakékoliv velikosti, vhodnější je klubíčko větší. Nevyžaduje se krásný kruhový tvar, protože se zde jedná o rytmický pohyb ruky, kreslíci hezkou, hladkou, neroztřesenou čáru (motivace – např. včelka nad kytičkou, kroužící letadlo).

Po zvládnutí tohoto můžeme začít kruh zaplňovat směrem do středu. Je dobré vyzkoušet si kroužení na obě strany. Do kreslení se zapojuje celá paže až k rameni.

Obrázek 1 – kruh směrem do středu

Kutálková, 2005, s. 118

Dalším krokem pak může být postup od malého kroužku k velikému (navíjíme vlnu na klubko). Vyžadujeme, aby děti střídaly směr navíjení – navíjení doprava i doleva. Tento pohyb je důležitý zejména proto, že ne všechna písmenka začínají na stejnou stranu (m/o).

Obrázek 2 – kruh od středu ven

Kutálková, 2005, s. 118

4.2 OVÁL

Po zvládnutí krouživého pohybu je ovál dalším krokem. Oválný tvar je totiž základem písmen. Lepší je začít svislým oválem (tvar velikonočních vajíček), poté vyzkoušet ležatý ovál (jako když auto jezdí po závodním okruhu), posledním stadiem je šikmý ovál (švestka). Šikmý ovál již může připomínat základ písmenek „a“, „o“ nebo horní oblouček písmenek „m“, „n“.

Obrázek 3 – ovály

Kutálková, 2005, s. 119

4.3 OBLOUČEK

Oblouček už je pro děti náročnější, obtížnější než krouživý pohyb, ale rozdíl v obtížnosti není nijak radikální. Motivujeme děti různými způsoby, například přeskoky přes potok, malování kopečků tam a zpět, házení si míčkem. Podobným způsobem nacvičíme mističky. Motivací pro děti může být houpačka, kyvadlo. Nejdříve děti trénují jeden oblouk přes šířku čtvrtky (či jiného papíru), postupně velikost zmenšujeme.

Obrázek 4 – oblouček, mistička

Kutálková, 2005, s. 119

4.4 OSMIČKA

Osmičku je doporučováno nakreslit přes celý papír nejdříve tak, že ji nakreslíme my sami. Pro děti je osmička totiž již poměrně náročná. Žáci si námi nakreslenou osmičku obtahují, přesto často v místě překřížení odbočí a malují ne osmičku, ale brýle, ve kterých se čáry nekříží. Hezkou pomůckou je v tomto případě hra „Na řidiče“. Jakmile odbočíme, hrozí nám pokuta – odbočování je totiž přísně zakázáno, takže musíme jet na křižovatce vždy rovně.

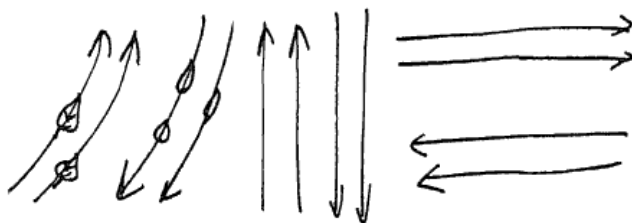
Obrázek 5 - osmičky

Kutálková, 2005, s. 119

4.5 ROVNÁ ČÁRA

Začínáme s kreslením čáry shora dolů, kolmou na řádek (jako když padá listí), pokračujeme vodorovnou čarou zleva doprava (silnice) a šikmou čarou shora dolů (prší). Všechny tyto tahy jsou dalším stupněm obtížnosti, na kterém lze lehce rozpoznat jistotu a schopnost v ovládání psacího náčiní. Pokud se čára malinko, ale plynule, prohýbá, nevadí to. Pokud je čára roztřesená a hodně zprohýbaná, svědčí to o tom, že dítě zatím ještě nekreslí uvolněně a je třeba najít příčinu.

O něco těžší se pro děti jeví kresba čáry zdola nahoru (rostoucí kytíčka), stejně tak i šikmá čára zdola nahoru (když fouká vítr a rozfoukává, zvedá listí). Ta připomíná počátek některých dalších písmenek, např. naznačuje první fázi malého psacího písmene „í“, začátek kličky písmenka „k“ nebo „l“.

Obrázek 6 – čáry

Kutálková, 2005, s. 120

4.6 TVAR A POSUN RUKY ZLEVA DOPRAVA

Pokud při kreslení velkého klubíčka posouváme ruku ve směru písma (zleva doprava), vznikne nám tak spirála (pro děti například rozmotané klubíčko).

Obrázek 7 – spirály

Kutálková, 2005, s. 120

Při posouvání ruky při kreslení mističky vzniknou vlnky na hladině rybníka nebo střešní tašky.

Obrázek 8 - vlnky

Kutálková, 2005, s. 120

Brázdy na poli nebo poskakující míček nám vznikne z kopečku.

Obrázek 9 – kopečky

Kutálková, 2005, s. 121

Jakmile se dítě začne učit posun ruky, je třeba s tímto pohybem zkoordinovat rovnou i pohyb prstů, zvládnout tvar i velikost kresleného – toto je pro dítě již značně obtížné.

Pro dítě je taktéž nelehkým úkolem malovat rozmotanou osmičku, čímž vzniká jedna klička podobná malému psacímu písmenku „l“ a k ní ihned navazuje klička, která nám připomíná malé psací písmenko „j“. Na tomto cviku je náročné především to, že dítě musí vnímat směr a zároveň je obtížný i na koordinaci.

Obrázek 10 – rozmotané osmičky

Kutálková, 2005, s. 121

4.7 TVAR A PŘESNOST PROVEDENÍ

O přesnost provedení cviků můžeme usilovat pouze v případě, že dítě bezpečně zvládá všechny předchozí úkoly. Zde nám můžou být dobrou pomůckou již zmiňované časopisy, různé dokreslování obrázků, spojování bodů a další materiály pro rozvoj grafomotoriky. Tyto nabízené a poměrně snadno dostupné materiály již poskytují zase o

něco menší obrázky, než děti nacvičovaly v předchozích cvicích, proto je to pro děti další výzvou, vyžaduje se po nich již značná zručnost.

Pokud si dítě ještě není úplně jisté a má určité pochybnosti o tom, zda to zvládne, jako vhodná pomůcka se doporučují hladké a průhledné desky, do kterých umístíme daný pracovní list, dítěti předáme stírací fix a tímto způsobem si zkusí pracovní list vyplnit – drobné chyby či nedostatky se dají snadno smazat a napravit.

Pomocí stíracího fixu, kdy jím dítě píše na hladkou folii (hezky to po folii klouže), také lehce odhalíme přílišný tlak na psací náčiní. Dítěti v tomto případě ruka často sklouzne jinam, než chtělo. Tím si i samo dítě většinou povšimne chyby a samo od sebe tlak na psací náčiní zmírní.

5. METODIKA PSANÍ LEVOU RUKOU

Co se týká psaní, jsou praváci oproti levákům ve výhodě, zejména na počátku školní docházky, kdy dochází k rozvoji písácké dovednosti. Protože je zavedeno pravidlo psaní odleva, nemají praváci problém s tím, že na to, co píší, neustále dobře vidí, nemaže se jim inkoust a všechny smyčky jdou ruku v ruce s pravorukostí, takže si praváci v podstatě lépe rozumí i s většinou písmenek.

Ale co malí leváci? Jak ti se mají vypořádat se všemi těmito těžkostmi, které na ně čekají? Jakmile se dítě levák začne učit psát, je nesmírně důležité mít neustále na paměti fakt, že je třeba individuálního přístupu.

„Psaní levou rukou není opakem psaní pravou rukou; jde o dvě zcela odlišné činnosti“.
(Healey, 2002, str. 17)

Před samotným psaním je třeba s dětmi, především s leváky, provádět uvolňovací cviky, aby se ruka na psaní připravila a zároveň se naučila plynulosti posunu po psací ploše, čímž se zabráni rovněž stínění. Na toto upozorňuje i Sovák (1961), dle kterého jsou uvolňovací, spojovací a další cviky velice důležité, protože vedou k uvolnění jak ruky, tak celého těla i k uvolnění psychickému. Grafomotoriku a jemnou motoriku je tedy třeba rozvíjet již v přípravném období. Učitel by měl levákům při psaní nového tvaru písmene ukázat nový psací pohyb nejen pravou rukou, ale rovněž rukou levou. (Křivánek; Wildová, 1998)

Pokud by leváci chtěli dosáhnout stejných výhod, jako mají praváci, museli by začít psát od pravé strany, protože tak by na písmenka také dobře viděli po celou dobu psaní a rovněž by se jim nemazal inkoust. Ale toto není možné a tak se zkrátka musí přizpůsobit podmínkám a pravidlům daným společností. Ani zrcadlové⁶ psaní jim není umožněno, pokud tímto způsobem dítě píše, okamžitě dochází k nápravě. (Verecká, 2002)

⁶ Zrcadlové písmo = psaní odprava doleva

Sovák (1961) k zrcadlovému písmu podotýká, že se vyskytuje nejen u leváků, ale i u praváků a jedná se spíše o poruchu směrnosti. Jakmile dítě začíná psát zrcadlovitě, poradíme mu, aby trochu více sklonilo směr písma, čímž zrcadlový směr vymizí. Správný směr písma si dítě může zapamatovat i tak, že se naučí psát od samého okraje papíru, tím musí udržet směr písma doprava. Další pomůckou proti zrcadlovému psaní může být sledování písma pouze jedním okem.

Levákům je doporučováno nacvičovat grafomotoriku i samotné psaní na kolmých či zcela kolmých větších plochách (tabule, balicí papír apod.). Proč tomu tak je, se můžeme dozvědět například v knize Verecké (2002) „*Jak pomáhat dětem při vstupu do školy*“. Tento způsob nácviku je vhodnou pomůckou proti drápovitému držení tužky, ke kterému leváci často tíhnou. Ale v čem tkví dané kouzlo? Musíme zajistit, aby dítě dříve, než se pustí do nácviku psaní či kreslení, opřelo svou úplně nataženou pravou ruku o tabuli. Aby se dítě mohlo zcela nataženou rukou opřít, je nutný mírný odstup od daného objektu (např. tabule) a tím už v podstatě zamezíme drápovitému držení tužky, protože ruku v zápěstí dítě takto neohne a tudíž psát seshora nemůže.

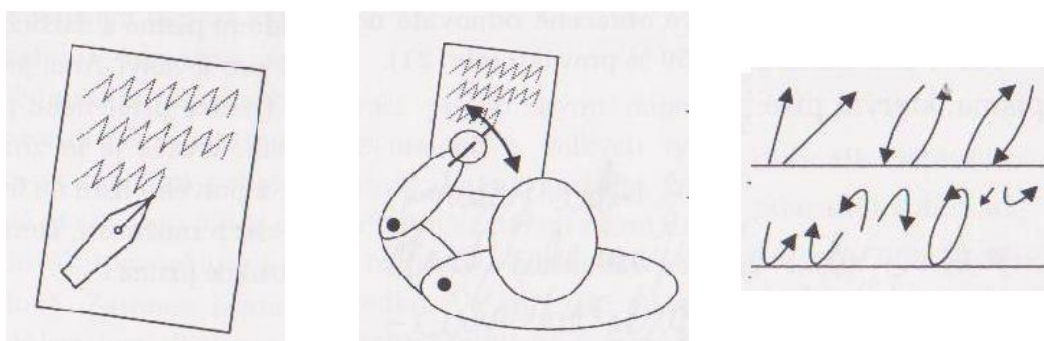
5.1 HORNÍ A DOLNÍ ZPŮSOB PSANÍ

Je velmi důležité, jak dítě drží psací náčiní. Vytváří si tím určitý návyk, který bude hrát důležitou roli i v dalším rozvoji dítěte a vlastně takřka po zbytek jeho života. Existuje několik způsobů, jak leváci psací náčiní drží a používají. Nejčastější je právě horní způsob psaní a dolní způsob psaní.

DOLNÍ ZPŮSOB PSANÍ

Dolní způsob psaní je způsobem doporučovaným, píše se šikmo zdola, kdy dlaň spočívá pod linkou. (Křišťanová, 1998) Při dolním písmu ale levák tlačí pero před sebou a tím si zakrývá to, co právě píše. Vykonává při tomto způsobu psaní mnohem obtížnější pohyby (pohyby směrem před sebe) než pravák (kyvný pohyb pravé ruky od středu těla ven a zpátky). Dle průzkumu, 80% leváků píšících dolním způsobem, používá kolmý až překlopený sklon písma doleva, většina se pohybuje v pásmu 110 – 125° a to stranově obráceně odpovídá nejrozšířenějšímu sklonu písma, kterým píše zhruba 50% praváků.

Jednou z možností, jak levákům pomoci usnadnit pravostranné písmo, je nechat je při dolním způsobu psaní psát písmem s opačným sklonem. To je ale pro leváky, kteří se začínají učit psát a jsou teprve na počátku rozvoje písmařské dovednosti, velmi obtížné. Zejména z toho důvodu, že tito malí leváci používají v té době ještě písanky, které jsou předtištěné, tudíž předkládají závazné tvary písma. Pokud by tedy žák psal písmem s převráceným sklonem již od počátku, jeho písmo na pohled neodpovídá písmu v písankách. (Vodička, 2008)

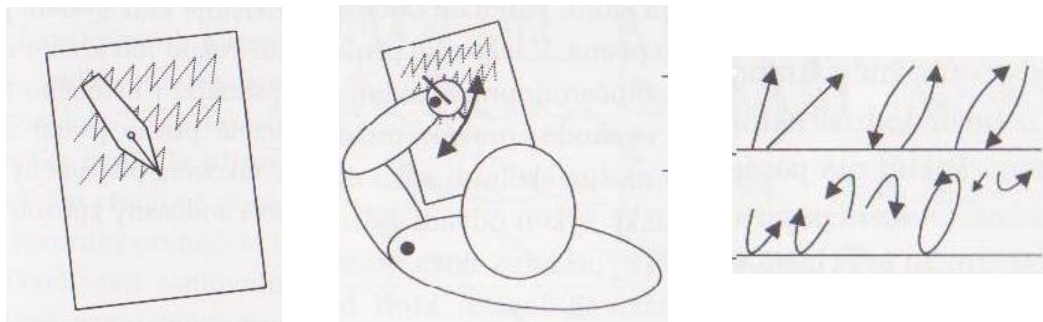

Obrázek 11 – dolní způsob psaní

Vodička, 2008, s. 27, s. 35

HORNÍ ZPŮSOB PSANÍ

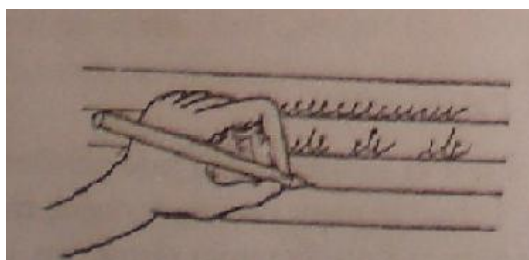
Horní způsob psaní, tzv. psaní shora, kdy dlaň leží nad linkou, je označováno jako nesprávný způsob psaní. Tento způsob psaní je také označován za dráповité psaní. Pokud žák píše dráповitě a sešit si nakloní doprava, kdy levý horní roh sešitu je výš, je nucen zápěstí ještě více vytáčet. Je tedy třeba, aby si levák při dráповitém způsobu psaní sešit natočil doleva, pravým horním rohem výš, není třeba zápěstí přespříliš vytáčet. (Křišťanová, 1998) Při horním psaní levák často docílí velmi podobného, někdy dokonce stejného směru písma jako pravák. Praváci píší tahem, na kterém je mimo jiné písmo pro praváky založeno, tudíž pokud bychom chtěli, aby leváci psali spodním způsobem pod úrovní řádku, nutíme je psát tlakem, ne tahem. Horní způsob psaní je zrcadlovým odrazem psaní pravorukých dětí, proto leváci často volí tento způsob, aby i oni mohli psát tahem. Čím více se levákovo písmo v tahu podobá písmu praváka, tím snadněji se mu píše, psaní je koordinovanější, písmo má obvyklý tvar i sklon a navíc tím i méně unavuje ruku. (Vodička, 2008)

Obrázek 12 – horní způsob psaní = „drápání“

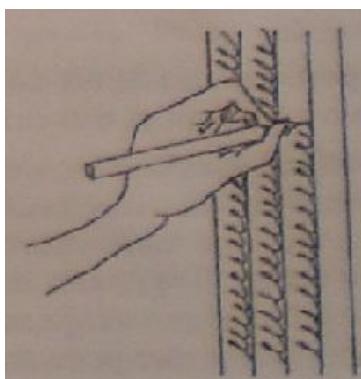
Vodička, 2008, s. 27, s. 45

Křišťanová (1998) dále upozorňuje ještě na dva další způsoby psaní. Psaní ze strany, kdy se dlaň posouvá po lince, je považováno za nevhodný způsob psaní. Dalším možným způsobem psaní, který leváci občas používají, je psaní, kdy jsou linky v sešitě kolmo k desce stolu.

Obrázek 13 – psaní ze strany

Křišťanová, 1998, s. 28

Obrázek 14 – linky v sešitě kolmo na desku stolu

Křišťanová, 1998, s. 29

5.2 RADY LEVÁKŮM, JAK SPRÁVNĚ A SNADNO PSÁT

Aby se leváci vypořádali co nejlépe s obtížemi, které jim pravoruká civilizace připravila, existuje několik pomůcek, rad či pravidel, která jim s počátečním rozvojem písarské dovednosti určitě pomohou. Je třeba při psaní dodržovat určité hygienické návyky a to nejen ve škole, ale také v rodině.

5.2.1 UMÍSTĚNÍ LEVÁKA V LAVICI A SPRÁVNÉ DRŽENÍ TĚLA

Když se dítě posadí, mělo by sedět se symetricky opřenými lokty o desku stolu. Páteř tvoří střední rovinu. Tělo i hlava zůstávají v téže rovině. Sovák (1961)

Křivánek; Wildová (1998) ke správnému držení těla podotýkají, že žák má při psaní sedět pohodlně a stabilně. Na sedadle spočívá celá váha trupu a nohy se opírají o podlahu. Obě ruce by měly být opřeny o psací plochu, píšící ruka má zajištěný dostatečný prostor pro plynulý posun. Obě ramena jsou ve stejné výšce a jejich osa nevybočuje z vodorovné polohy. Hlava se mírně naklání nad papír a vzdálenost očí od psací plochy je přibližně 25 – 30 cm. Ke správnému držení těla je zapotřebí vhodný nábytek s přiměřenou výškou.

Pokud sedí levák v lavici s pravákem, měl by levák sedět vlevo. Doporučuje se také volba dvou spolusedících leváků.

5.2.2 POLOHA SEŠITU

Verecká (2002) hovoří v této oblasti o využívání zrcadlové metody. To znamená, že pravák, když píše, má sešit nakloněný mírně doleva, v důsledku toho si levák svůj sešit naklání mírně doprava. S tímto ve své knize souhlasí i Křivánek; Wildová (1998), kteří ještě přidávají možnost natáčení listu papíru tak, aby byly řádky vodorovné. Pozici papíru je třeba přizpůsobit potřebám žáka.

S tím souhlasí i Sovák (1961), který potvrzuje, že stejně jako si pravák naklání sešit k pravé straně od střední čáry se sklonem pravého okraje vzhůru, tak levák si papír

pokládá vlevo od střední čáry se sklonem pravého rohu dolů. Dodává, že sklon se určí dle čáry (kterou opíše levá ruka opřená o loket), která musí být shodná s linkami sešitu.

Kutálková (2005) ke sklonu papíru dodává zajímavou pomůcku (pro dospělé i děti), která je vytvořena na základě jízdy na saních. Leváci se mají dobře, protože ti jezdí na saních pořád z kopce dolů (sklon sešitu mírně doprava), zatímco praváci musí saně neustále tahat do kopečka (sklon sešitu doleva).

Healey (2002) přidává zmínku o sklonu papíru, který by měl být umístěn na levé straně těla a natočený ve směru hodinových ručiček (úhel $20 - 30^\circ$). Tento sklon napomáhá ruce, aby se dostala do správné polohy, což znamená dospodu pod řádku, do které dítě píše. Není však povinné papír takto natáčet, je však důležité, aby leváci neustále viděli na to, co píší. Papír by si žák měl přidržovat pravou rukou položenou nejlépe směrem k pravému okraji papíru.

5.2.3 DRŽENÍ PSACÍHO NÁČINÍ

Je nějaký rozdíl v držení tužky mezi pravákem a levákem? Když se podíváme, jakým způsobem drží tužku pravák a jakým způsobem levák, zjistíme, že pokud je úchop správný, žádný rozdíl v tom není. Především u dítěte je ale třeba dbát na správné držení tužky, s kterým by se mělo začít co nejdříve, protože každý špatný zvyk se později těžko odnaučuje, je-li to pak vůbec ještě možné. Špatné držení tužky vede ke zbytečné námaze ruky i prstů.

Ideálním psacím náčiním je pro leváky tzv. čínské pero, protože se jim s ním dobře píše a písmo si nerozmazávají. V tomto můžou praváci svým levorukým spolužákům závidět, protože malí praváci se učí psát nejdříve plnicím perem. (Kutálková, 2005)

I v této oblasti se autoři víceméně shodují, Sovák (1961) je zastáncem toho názoru, že levák drží psací náčiní zcela obdobně (zrcadlově) jako pravák.

Správný úchop spočívá v držení tužky mezi třemi prsty (mezi prostředníčkem, ukazováčkem a palcem) a tužka by při tom měla ležet na boční straně prostředníčku, kousek od nehtu. Palec a ukazováček při tomto způsobu držení slouží k mírnému podepření tužky ze stran, přičemž ukazováček nesmí být příliš prohnutý. (Verecká, 2002)

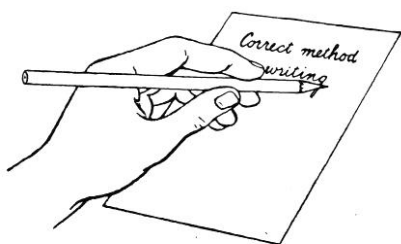
Křivánek; Wildová (1998) popisují držení psacího náčiní obdobně jako Sovák (1961) či Verecká (2002), a to tak, že správný úchop pera/tužky/ je třemi prsty – prostředním prstem, ukazováčkem a palcem. Tužka/pero je u leváků podpíráno z levé strany prvním článkem prostředního prstu. Palec tužku/pero přidržuje z druhé strany a ukazováček shora. Prsty ruky nejsou nataženy, ale mírně ohnuty. Zároveň je třeba všimnout si faktu, zda žáci příliš nepromačkávají ukazováček (mezi prvním a druhým článkem prstu), což by značilo nadměrný tlak na psací náčiní.

Leváky bychom měli vést k tomu, aby psací náčiní drželi minimálně dva centimetry nebo i více od konce, čímž se docílí toho, aby lépe viděli na to, co píší. Vhodnou pomůckou pro správný úchop jsou násadky tvarované pro držení palcem a ukazováčkem, které se hodí na všechna pera a děti ujišťují v tom, že své psací náčiní nesvírají příliš křečovitě a při psaní na pero nadměrně netlačí. (Healey, 2002)

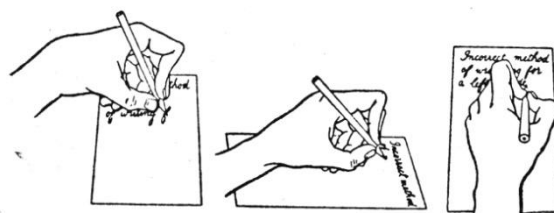
Sovák (1961) správné držení popisuje tak, že tužku dítě přidržuje neohnutým ukazováčkem a ta směřuje zpět zhruba k rameni (vedle ramene – u leváka k levému rameni). S tím souhlasí také Křivánek; Wildová (1998). Hřbet ruky směřuje spíše vzhůru, předloktí je opřeno tak, aby byl zápěstní kloub uvolněn. Pod linkou řádky zůstávají prsty píšící ruky. Všechny pomůcky potřebné k psaní si žák odkládá k levé straně. K tomuto Křivánek; Wildová (1998) dodávají, že tužka/pero by mělo s psací plochou svírat úhel přibližně 45°. Při držení psacího náčiní jsou prsteníček a malíček mírně ohnuty dovnitř dlaně a spočívají na sobě. Aby byl umožněn volný posun ruky, spočívá celá psací ruka lehce na dvou článcích malíčku.

Kutálková (2005) doplňuje hezkým nápadem, jak děti motivovat ke správnému držení tužky. Připomíná, že není třeba velkého vysvětlování, postačí většinou pouhá nápodoba

(podívej se, jak držím tužku já, jak to dělá bráška – školák apod.). Pokud by nápodoba nefungovala, lze využít nějakého popisu, který však musí být blízký samotným dětem a jejich světu, jejich zkušenostem. Prostřední prst představuje postýlku, na které leží a spinká tužka. Ukazováček je polštářek a palec peřinka, kterou se tužka přikrývá. Pokud dítě uchopí tužku špatně, reagujeme jakoukoliv vtipnou připomínkou, např. je tužka zase spadla z postýlky (pro menší děti je to povzbuzení zejména v tom smyslu, že nešikovná je tužka, ne on sám).

Správná poloha papíru a správné držení náčiní při psaní levou rukou [Podle M. M. Clarka]

Nesprávná poloha papíru a nesprávné držení náčiní při psaní levou rukou [Podle M. M. Clarka]

Obrázek 15 – správná poloha papíru a správné držení psacího náčiní

Vodička, 2008, s. 11

Obrázek 16 – nesprávná poloha papíru a nesprávné držení náčiní

Vodička, 2008, s. 11

5.2.4 SKLON PSACÍHO NÁČINÍ K PAPIRŮ

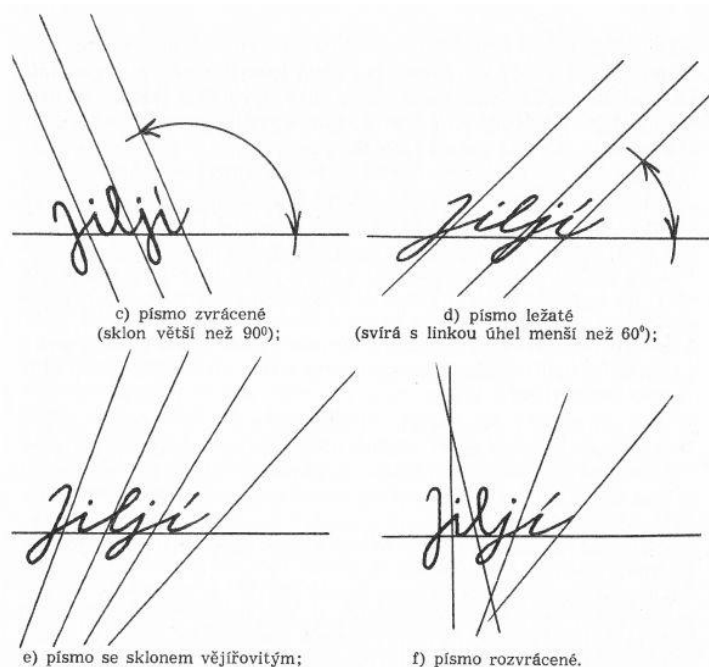
Je důležité, jaký sklon má tužka k papíru? Má to na psaní nějaký vliv? Samozřejmě že má, jednak je třeba dbát na to, aby se příliš nenamáhaly všechny svaly ruky (až k rameni), a jednak aby levák dobře viděl na to, co píše.

Verecká (2002) se v této kapitole zmiňuje o tzv. drápovitém držení tužky, ke kterému mají právě leváci často sklony. Drápovité držení tužky: „*Ruka s tužkou jakoby seshora obejmě a pod zápěstí a malíčkovou hranu ukryje to, co už napsala*“. Drápovité držení tužky je přesně to držení, při kterém se všechny svaly ruky k rameni namáhají více, než je třeba. Poměrně snadno poznáme, pokud dítě používá tento způsob. Stačí se podívat na směr neořezaného konce tužky. Směřuje-li neořezaný konec tužky dopředu (pryč od leváka), považujeme to za špatné. Je potřeba, aby směřoval k levákovu levému lokti a rameni – dochází k psaní jakoby pod textem, čímž se svaly přespříliš nenamáhají a zároveň dítě po celou dobu vidí dobře na to, co píše.

5.2.5 SKLON PÍSMÁ

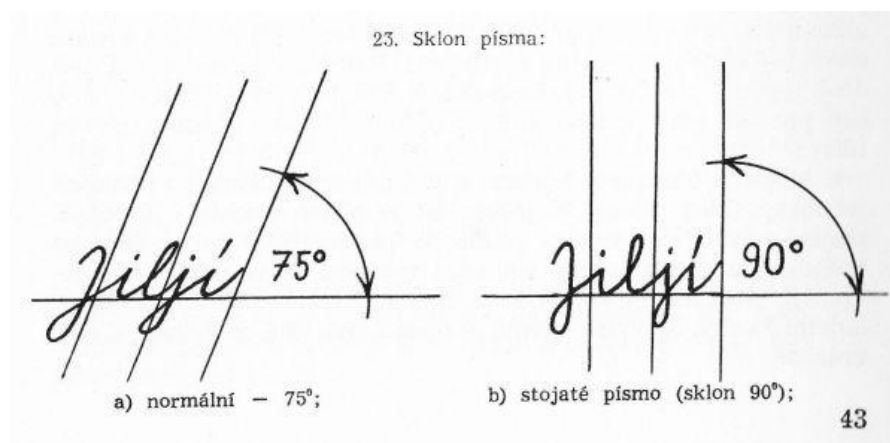
Křivánek; Wildová (1998) ve své knize popisují sklon písma jako faktor, který je ovlivňován hygienickými návyky. Leváci často píší kolmo, popřípadě je sklon písma leváků až zvrácený. Učitel by se měl snažit zvrácený sklon písma leváků odstranit, pokud se mu to nedaří, měl by leváky vést alespoň ke sklonu kolmému, který skýtá čitelnější a rytmičtější psaní. Pokud se kolmý sklon žákovi nedaří, ale jeho písmo je čitelné a rytmičné, musí to učitel akceptovat a tuto individuální zvláštnost daného žáka respektovat.

V metodických pokynech pro psaní levou rukou Sovák (1961) rovněž zmiňuje sklon písma, kde uvádí, že leváci často nedodržují předepsaný sklon, tzn. ležaté písmo skloněné mírně doprava, a dávají přednost písmu stojatému. Stojaté písmo poskytuje některým levákovi větší pohodlí, je pro ně snazší a rychlejší. Souhlasí s faktem uvedeným výše, že by učitel neměl trvat na písmu ležatém, pokud to pro leváka představuje nějaký problém.

Obrázek 17 – sklon písma

<http://www.levactvi.cz/levak-a-psani/sklon-pisma/>

Obrázek 18 – sklon písma

<http://www.levactvi.cz/levak-a-psani/sklon-pisma/>

5.2.6 TLAK NA PSACÍ NÁČINÍ

Přílišný tlak na psací náčiní je způsoben buď tím, že žák drží tužku příliš křečovitě, pevně, nebo má pevně přitisknuté zápěstí k podložce a kreslí/píše jen prsty, popřípadě dochází ke kombinaci obojího. Pokud k tomuto dochází, není vhodné dítě jen upozornit, aby tužku nedrželo tak pevně, křečovitě. Často tomuto napomenutí dítě nerozumí.

Skvělým nápadem se jeví vysvětlit to dítěti prostřednictvím hry. Sami se zapojíme a na velký arch papíru malujeme klubičko. Vhodná je tužka s velmi měkkou tuhou či voskovka. Toto psací náčiní uchopíme velmi volně, lehce. Dítě vyzveme, aby se pokusilo nám tužku vzít. Za její konec nám ji vytáhnout z ruky (tužka by měla lehce vyklouznout). Poté se s dítětem prohodíme a vyměníme si role. Dítě tak pozná, že pokud drží tužku příliš pevně, ve snaze vzít mu ji, zvedne se mu s tužkou i celá ruka. Na základě tohoto poznání poté většinou stačí již jen dovysvětlit dle povahy dítěte (např. tak se to dělá ve škole, je to pohodlnější, nebolí tolik ruka apod.). (Kutálková, 2005)

5.2.7 PSANÍ ČÍSLIC

Pro boj se zrcadlovým psaním číslic existuje kresebná pomůcka, tzv. „**pochod nebezpečnou džunglí: kam kdo kouká?**“ Tuto pomůcku ve své knize doporučuje Verecká (2002). Jednička, dvojka a trojka koukají tím směrem, odkud přišly, kde

vznikly, v případě leváka tedy k levé ruce. Čtyřka, pětka a šestka hlídají terén zepředu. Poslední tři číslice, sedmička, osmička (ta sleduje ten směr, který chce, ale je solidární se sedmičkou a devítkou) a devítka, znovu zajišťují pochod pohledem zpátky.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
←	←	←	→	→	→	←	←	←

5.2.8 SVĚTLO DOPADAJÍCÍ NA PSACÍ PLOCHU

I tento faktor je pro psaní důležitý. Pokud se jedná o praváky, světlo by mělo dopadat zleva, to znamená, že u leváků je tomu naopak, světlo by mělo dopadat zprava. Kvůli zraku žáků i učitele by nemělo být příliš intenzivní a příliš ostré. V tomto se shodují všichni autoři.

5.2.9 ČAS PSANÍ

Pokud chceme s dětmi začít psát, je třeba, aby byly správně a dostatečně odpočaté a koncentrované pro zapojení všech faktorů pro psaní nezbytných. Nejvhodnější dobou jsou ranní vyučovací hodiny, pro domácí přípravu pak kolem třetí hodiny odpolední a páté hodiny večerní. Samotné psaní by nemělo být moc zdlouhavé, především na počátku výuky, doporučená doba je maximálně deset minut. Ruku by měl žák sám procvičovat a uvolňovat nejen před psaním, ale také v průběhu svého psaní. (Křivánek; Wildová, 1998)

5.2.10 NÁLADA A ATMOSFÉRA

Je obecně známo každému učiteli, navíc toto potvrzuje i Křivánek; Wildová (1998), že učitel dětem musí zajistit bezpečnou a klidnou atmosféru beze strachu a napětí a vést je k radostné a pracovní náladě. Děti je třeba neustále motivovat, udržovat jejich zájem o vlastní písarský rozvoj a při práci je dle potřeby povzbuzovat. Nesmíme zapomínat, že vlastní písarský rozvoj je pro každé dítě individuální, hlavně co se týká kvality a tempa.

Každé dítě svůj vlastní výkon citově prožívá, což se odráží pocitem spokojenosti či nespokojenosti. Pozitivní/kladné hodnocení dítě dostane, pokud jeho písácký projev odpovídá normě a v důsledku toho pak přichází radost a estetický prožitek daného dítěte. Pokud projev normě neodpovídá, je třeba dítě vhodně upozornit na chyby, společně s ním písmenka opravit a povzbudit dítě k další samostatné práci. (Křišťanová, 1998)

Je žádoucí taktéž spolupráce s rodinou, která by měla dítě psychicky podporovat, aby z nadměrného nucení k procvičování nedošlo k odrazení dítěte od psaní. (Sovák, 1961)

5.3 DALŠÍ METODICKÉ ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO RODIČE, UČITELE MATEŘSKÝCH ŠKOL A UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Nejen učitelé prvního stupně základních škol, ale také učitelé mateřských škol a rodiče by měli být seznámeni se zásadami a pravidly pro psaní levou rukou. Autoři se v základních metodických pokynech většinou shodují, jak jsme si mohli povšimnout již výše, kde jsou pokyny rozepsány.

Křišťanová (1998) popisuje ještě další konkrétní zásady a doporučení, která rozdělila do třech skupin – zásady a doporučení pro rodiče, pro učitelky mateřských škol a pro učitele základních škol. Tyto zásady jsou souhrnem různých materiálů a literatury, které byly při psaní knihy použity.

5.3.1 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO RODIČE

Rodiče podporují vrozenou lateralitu dítěte a vedení předškolního dítěte se sklonem k leváctví musí být skutečně přirozené. Je třeba znát negativní důsledky přecvičovaných leváků a sklon k leváctví u svého dítěte nikde nikomu netajit.

Pokud víte, že vaše dítě je levák, upozorněte na to paní učitelku, ta totiž nemusí patřit k těm nejpoučenějším. V případě, že by tomu tak skutečně bylo, je vhodné mít s sebou závazný pokyn platící od roku 1967. Veřejným se stal 10. února 1967 ve věstníku ministerstva školství č. 23 a je v něm uzákoněno respektování přirozené laterality dětí,

jinými slovy můžeme toto uzákonění poopravit na zákaz přecvičování levorukých lidí. (Peutelschmiedová, 2009)

Kreslení a psaní levou rukou má své základní metodické postupy, se kterými je důležité se důkladně seznámit:

- Jakmile dítě projeví zájem a začne kreslit, je třeba dbát na správné držení psacího/kreslicího náčiní.
- Věnovat pozornost výběru vhodného druhu psacího či kreslicího náčiní.
- Samotnému psaní předchází různá průpravná cvičení, která je vhodné procvičovat na větších psacích plochách (tabule, velké archy papírů, folie apod.).
- Není vhodné dítě k ničemu nutit, nikdy. Je žádoucí u dítěte při procvičování navodit optimální stav.
- Všechny základní metodické pokyny týkající se držení těla, sklonu sešitu, psacího náčiní či písma při vlastním psaní je nezbytné dodržovat.
- Dítě nesmí být nadměrně zatěžováno, potřebuje odpočinek, to znamená, že při psaní a učení jsou doporučovány krátké přestávky. Důležitá je i přiměřenost délky textu, který dítě přepisuje, nesmí být příliš dlouhý.

Neméně důležitá je i spolupráce rodičů s učitelkami a učiteli mateřských a základních škol.

5.3.2 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO UČITELE MATEŘSKÝCH ŠKOL

Je třeba znát a v praxi dle potřeby využívat základní diagnostické zásady. Nesmí být zanedbána spolupráce s rodiči dětí se sklonem k leváctví. Rodiče by měli být učitelkami obeznámeni s negativními důsledky přecvičování leváků a v případě nejasností (často ve sporných případech) rodičům doporučit vyšetření daného dítěte v pedagogicko-psychologické poradně.

Učitelky mateřských škol musí v každém případě znát metodiku psaní levou rukou a dodržovat nácvik držení psacího náčiní. Rodičům je třeba občas poradit a připomenout jim zásady, které je třeba s dětmi dodržovat. Učitelky mateřských škol by rodičům měly

být schopny ukázat doporučený způsob držení psacího náčiní, předvést některé uvolňovací cviky a průpravné cviky, díky nimž později děti při psaní zvládnou požadovaný směr písma. Rodičům určitě nejvíce pomůže, pokud se jim dostane názorných ukázek. Další důležitou zásadou je, aby při různých činnostech (při jídle, kreslení, malování atd.) děti seděly vždy tak, aby se aktivní paži nedostávaly do kontaktu s aktivní paží vedle sedícího dítěte.

5.3.3 ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Když s dětmi začínáme psát, musíme vědět, kterou ruku bude daný žák pro psaní používat. Pokud to není zcela jasné, provede buď sám učitel diagnostické vyšetření, popřípadě ve sporných případech doporučí vyšetřit žákovu lateralitu odborníkem pedagogicko-psychologické poradny. Pokud je to nutné, seznámí učitel rodiče s výchovou dětí leváků.

Učitel je povinný znát metodiku psaní levou ruku a její pravidla a pokyny důsledně dodržovat:

- Ihned na začátku školního roku podat rodičům informace základní informace o metodice psaní levou rukou. Nejvhodnějším způsobem předání informací je instruktáž zajišťující názorné ukázky (při zápisu dítěte či na první schůzce).
- Vhodný výběr psacího náčiní je rovněž důležitý, rodičům doporučit zakoupit mikrotužky 0,9 nebo 0,7 a psací náčiní s úzkým hrotem.
- Žáky neustále povzbuzovat, motivovat a dodávat jim jistotu.
- Protože na žáky čeká spousta složitostí, se kterými se každý žák bude vyrovnávat jinak, nesmíme zapomínat na individuální přístup k žákům (procvičování směru doprava, složitější tvary písmen a jiné).
- V případě práce do sešitu písmena předepisovat nejen na začátek řádku, ale také na konec řádku. Využívat pomocné liniatury a při předepisování písmen používat kolmý sklon. Vhodným materiálem jsou i metodické písanky pro leváky.
- Pokud žák začíná s psaním, není vhodné ho za neúspěchy negativně hodnotit, v hodnocení je třeba přiměřenosti.

- Věnovat pozornost tomu, jak jsou žáci v lavicích rozsazeni. Ideální volbou je posadit k sobě dva leváky, v případě, že spolu sedí levák a pravák, levák by měl sedět vlevo od praváka.
- Dbát, aby byl umožněn dostatečný prostor pro odkládání potřebných pomůcek na levou stranu.
- Co se týká světla, mělo by přicházet z levé strany a mírně zpředu.
- Při psaní zařazovat krátké přestávky a uvolňovací cviky.
- I psaní má svoji optimální dobu, kterou je třeba mít na paměti.
- O přestávce umožnit levákům kreslení či psaní na tabuli, kde budou mít vyhraněný svůj prostor.

Také učitel se musí učit, to znamená, že by si učitel pravák měl osvojit a zvládnout (alespoň demonstrativně) metodiku i techniku psaní nejen pravou, ale také svou levou rukou a stejně tak učitel levák by měl být schopen zvládnout metodiku psaní rovněž svou pravou rukou.

6. LEVÁCI A MĚNÍCÍ SE POHLEDY NA NĚ

Samozřejmě, že se postupem času pohledy, názory a přístupy k levorukým lidem vyvíjely, měnily se. Kde hledat důvod? Někdo se o leváky začal více zajímat, své poznatky šířil dále, lidé se stávali informovanějšími a začali leváky nejen brát na vědomí, ale také je respektovat jako normální lidi, kteří žijí v tom samém světě jako praváci, jen používají místo pravé ruky ruku levou. Neznamená to ale, že dnes již nevznikají žádné chybné názory a představy ohledně tohoto tématu. Sami leváci se museli během svého života vyrovnat se spoustou nástrah a potíží, které jim pravoruká kultura připravila už tím, že na leváky nebyla připravena. Spousta leváků byla v minulosti přeučována na praváky, k tomuto přeučování docházelo z různých příčin, někdy to bylo nevyhnutelné, jindy zbytečné. V současné době už se levákům vychází mnohem více vstříc, existuje pro ně nespočet pomůcek, které jim usnadňují život ve světě určeném pravorukým lidem.

„V celé známé historii světa byli leváci předmětem strachu a pohrdání. Byli považováni za vyvržence, a degenerované a vnímáni jako lidé podřadní, neohrabaní, nešťastní, zlověstní, a dokonce satanští“. (Healey, 2002, str. 14)

Existují dokonce tak silné tradice, že je velice obtížné proti nim bojovat a uvést je na pravou míru. Zejména v 19. století a na počátku 20. století byli leváci nuceni naučit se používat pravou ruku, a dokud se tomu nenaučili, byli často bití. Některé kultury (především kultury africké a asijské) považují levou ruku za „špinavou“. Důvodem je role levé ruky v osobní hygieně.

Našly by se samozřejmě takové kultury, které tvořily tu vzácnou výjimku a nepovažovaly leváky za něco špatného, právě naopak. Například Inkové leváky neodsuzovali, ale uctívali a severoameričtí Zuniové dokonce věřili v to, že levorukost přináší štěstí. Bohužel ale tyto příznivé názory ohledně leváků jsou založeny na pověrách a starobylých rituálech. (Healey, 2002)

Co znamená, když má někdo „obě ruce levé“, „obě nohy levé“ či je ten člověk „levý“?

Pokud nahlédneme na možné významy slova levý, není divu, že vznikaly, či dokonce ještě třeba vznikají různé předsudky. Healey (2002) několik takových významů prezentuje.

Výraz pro levorukost *gauche* je francouzským výrazem a znamená „neohrabaný“, „nemotorný“, „postrádající společenskou uhlazenost“. Německým slovem pro pojem „levý“ je *link* a opět jeho význam není pozitivní, překládá se jako „nešikovný“. Dále se pro levorukost například v italštině používá výrazu *mancini*, což znamená „křivý“, „deformovaný“. Rovněž „levý“ v portugalštině, *canhoto*, se vysvětluje jako „mdlý“, slabý“.

Nalijeme si víno levou rukou. Proč bychom tak nemohli učinit? Možná proto, že se tradovalo, že to přináší smůlu. Stejně tak přípitek levou rukou byl neakceptovatelný. Takový přípitek se totiž považoval za neupřímný a zlovolný. Bylo tomu ale skutečně tak?

Je zcela zřejmé, že levoruké děti to dříve neměly vůbec snadné. V tomto se shoduje značné množství autorů. Beníšková (2007) se k tomuto názoru také přiklání. Používání levé ruky jako té hlavní, bylo v dřívější době často považováno za něco špatného, za vadu, za něco, co se odchyluje od normálu, od toho, na co jsme všichni byli zvyklí. A tak se tedy přistoupilo k tomu, že začali být leváci většinou násilně přeučováni na používání pravé ruky jako své ruky hlavní. S tím ale souviselo hned několik zásadních problémů, které se u přeučených leváků začaly objevovat, jako např. koktání. Ne všichni lidé ale na přeučení přistoupili a navzdory různým předsudkům a hanobení vůči levákům, si svoji levou ruku jako hlavní uhájili.

K přecvičování leváků se vyjadřují také Drnková a Syllabová (1991). Zaměření se na přecvičování leváků na praváky se objevuje zejména od dvacátých let našeho století. Mnozí odborníci, lékaři, pedagogové, psychologové a další před tímto přecvičováním varují. Považují tyto zásahy do přirozeného leváctví za nešetrné, navíc mohou přecvičovanému levákovi způsobit zdravotní potíže, poruchy chování a mohou rovněž nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte. Pokud tedy je levák násilně přeučován na praváka, následky tohoto přeučování mohou být různé, často se jedná o snížení školní výkonnosti, zadržávání v řeči, neurotické příznaky (např. okusování nehtů), ztížená výchova, obtížnější zařazení do společnosti apod.

S názory většiny souhlasí rovněž Peutelschmiedová (2009, str. 95), která ve své knize píše: „*Zásadně dítě nepřecvičujte.*“ Vyjadřuje se také k následkům přecvičování, kdy se domnívá, že vlivem nových pohledů na funkci mozku, se následky typu koktavost apod., již odstranily a není tedy třeba se těchto následků obávat. Je ale samozřejmostí, že pro dítě není vhodný a přínosný jakýkoliv druh nátlaku.

Ve školkách a školách v Německu se leváci nepřeučují asi od roku 1975, u nás, tedy, v Čechách, bylo ve školách přeučování leváků zakázáno ještě o několik let dříve, datuje se rokem 1967. (Zoche, 2006)

Roku 1967 vydalo ministerstvo školství závazný pokyn k tomu, aby učitelé a vychovatelé věnovali zvláštní pozornost levorukým dětem, které je třeba správně vést, vychovávat a vzdělávat. (Drnková; Syllabová, 1991)

To znamená, jak vysvětluje také Slomková (2013), že v roce 1967 československé ministerstvo školství konečně oficiálně uzákonilo právo leváků používat svoji levou ruku jako ruku vedoucí.

Toto uzákonění bylo především zásluhou prof. M. Sováka a výsledků jeho vědeckých prací. (Kutálková, 2005)

Kdo by vlastně měl zájmy leváků zastupovat a obhajovat v pravoruké společnosti? V roce 1967 se konala hostina, konala se v Londýně a na této hostině byla založena společnost s názvem „The Lefthander's Association“. V českém překladu Sdružení levorukých. Zakladatelem této společnosti byl britský spisovatel Michael Barsley. Barsleyho slova na podporu a poslání tohoto hnutí byla: „*Na světě žije podle odhadu asi 200 milionů leváků a přitom pro ně neexistuje ani kosa, nůžky či škrabka na brambory.*“ (Synek, 1991, str. 165) Sdružení leváků se zřejmě ale dle faktů nestalo záštitou práv, potřeb a zájmů levorukých.

Dalším přelomem mohl být rok 1975, kdy v Helsinkách (1. 8. 1975) podepsal americký prezident Gerald Ford Závěrečný dokument Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě levou rukou. Tento výjev vyvolal u zástupců ostatních zemí (38 zemí) velký zájem. Následně roku 1990 společně podepisovali vzájemnou dohodu M. Gorbačov a

G. Bush, tady už nebyl pro nikoho překvapením a předmětem zájmu fakt, že jeden dohodu podepisoval rukou pravou a druhý rukou levou. (Synek, 1991)

Je pravdou, že leváci mají svůj vlastní den. Existuje totiž Mezinárodní den leváků, který se datuje dnem 13. srpna. Alespoň v tento den by si pravoruká kultura měla uvědomit, že ne každý má jako svoji hlavní ruku tu pravou, a že mezi námi žijí také leváci, kteří si zaslouží naprosto stejný respekt a úctu, které se dostává lidem pravorukým. V časopise 21. století je rovněž zmínka o tom, že 13. srpna 1980 se poprvé slavil Mezinárodní světový den leváků. Česká republika se k němu připojila v roce 2007.

V současné době jsou lidé k levákům již rozhodně tolerantnější, o leváctví se dnes už rozšířilo daleko více dobrých zpráv než těch špatných, tudíž leváky nepovažujeme za zlé lidi a neodsuzujeme je jen kvůli tomu, že k činnostem používají jiné ruky než my, praváci. (Healey, 2002)

Blatný a Fabiánková (1981) přidávají, že respektováním leváctví a správnou výchovou leváků se snažíme docílit právě toho, abychom odstranili předsudky a pověry z dřívějších dob, protože jak víme, dříve bylo leváctví považováno za znak méněcennosti či za znak degenerativní. Dnes jsme již ale informovanější, nebo bychom alespoň měli být, tudíž levorukost neodsuzujeme, protože víme, že levorukost je po stránce biologické stejně hodnotná jako pravorukost.

Navíc dnes již vše, co používají praváci, existuje v tomtéž provedení i pro leváky. Úplně první český obchod pro leváky byl otevřen v roce 2008 (Slomková, 2013)

Seznam těchto věcí je nekonečný, je to od zahradního nářadí, zbraní, golfových holí, hokejek, hudebních nástrojů až po dortové vidličky, naběračky, peněženky, domovní zvonky a mnoho dalších a dalších výrobků. (Zoche, 2006)

Healey (2002) ale připomíná, že ačkoliv bychom si mohli myslet, že všechny mýty a předsudky o levorukosti mají své kořeny ve starověké historii a dnes už je všechno jinak, není tomu tak, pořád existuje nespočet moderních, byť chybných představ.

7. COMENIA, ČESKÉ ŠKOLNÍ PÍSMO – COMENIA SCRIPT

Písmo Comenia Script se řadí mezi současné, moderní, jednoduché a praktické psací písmo po děti. Autorkou písma i dalších doprovodných didaktických materiálů Comenia Script je Radana Lencová.

Písmo Comenia Script bylo od roku 2010 (od září) Ministerstvem školství ČR pilotně ověřováno na třiceti-třech základních školách nacházejících se po celé české republice. Projekt ověřování byl stanoven na dva roky.

Názory na nové písmo se ale značně rozcházejí, tak jako si našlo spoustu příznivců, má i své odpůrce. Ti u Comenia Script kritizují zejména splývavost, tzn., že tvrdí, že děti nebudou odsazovat písmena a slova rovnoměrně. Dle těchto odpůrců je klasické psací písmo hezčí a právě proto, že připouštějí, že by mohlo být těžší, doporučují se ho naučit. Tiskací písmo se totiž děti dle jejich argumentů mohou naučit kdykoliv a pravděpodobně se ho i naučí. Příznivci naopak argumentují tím, že písmo Comenia Script se děti učí lépe a rychleji než běžné psací písmo. Vhodné je zejména pro dysgrafiky a pro leváky, kteří s ním nesvádí takový boj, jako s běžně užívaným psacím písmem.

O písmu Comenia můžeme zjistit mnoho informací i v díle „*Comenia České školní písmo*“, kterou vytvořili Tomáš Brousil, Radana Lencová a František Štorm (2005-2008).

Tvary, proporce i estetické kvality písma Comenia napomáhají k eliminaci únavy očí a vedou ke zlepšování vzhledu všech tiskových materiálů určených žákům a studentům.

Písmo Comenia Script A, Script B, Script Pro - v abecedě se nachází několik písmen, která mají více tvarových variant, je tudíž možné základní psací tvar rozšířit o individuální tendence každého písaře, protože každý takový písař si písmo může přizpůsobit svým potřebám. Písmo Comenia Script je možné využít i k sazbě slabikářů

a dětské literatury. Kresba velké abecedy (v psaném rytmu může nabýt nečekané rukopisné krásy), vytváří s malou abecedou optimální grafickou jednotu.

Jak bylo již výše zmíněno, některá písmena mají více tvarových variant. Přesněji tedy čtyři písmena a dvě číslice mají po dvou tvarových variantách. Děti si zpravidla vyzkouší obě, aby zjistily, která z nich jim více vyhovuje a kterou budou při psaní používat. Mohou ale samozřejmě používat i obě dané varianty. A právě tady se projevuje určitá svoboda každého z písařů.

Jedním z prvků, které napomáhají dobré čitelnosti a praktičnosti jsou serify⁷. Důležitý je vědomý moment nasazení na začátku tahu.

Písmo Comenia Script nabízí několik variant ligatur⁸. Dětem ale není žádná z nich nařízena, není po ně závazná. Hlavním cílem je naučit se správně a čitelně psát, čímž je myšleno zvládnout základní tvar písmene ve správné proporci.

K čemu tedy ligatura slouží, když není nijak závazná? Ligatura je pouze praktickým a estetickým doporučením, které slouží ke zrychlení písma. U velké a malé abecedy v psaném textu se ale napojení nepovoluje. Malá abeceda se na velkou nenapojuje, protože velká abeceda funguje v izolované formě.

Comenia Script B je označení pro tzv. bezserifovou variantu, která slouží pro speciální účely. Její kostra se od základního psacího tvaru nikterak neliší, ale neobsahuje serify (v případě jak malé, tak velké abecedy) a spojovací tahy a z tohoto důvodu tedy chybí možnost ligaturních napojení. Vzhledově toto písmo velice připomíná tiskací abecedu, ale to nijak nebrání tomu, aby toto písmo bylo určeno pro běžnou písemnou komunikaci. Vhodné je zejména pro učitele vyučující dysgrafické děti.

7.1 CHARAKTERISTIKA PÍSMO CS A JEHO VÝHODY

O charakteristice a výhodách písma Comenia Script se můžeme dozvědět množství informací přímo z internetových stránek samotné autorky Radany Lencové:

⁷ Serif = příčné zakončení tahu písmena

⁸ Ligatura = přirozené a praktické napojení písmen

1. Písmo nemá přikázaný sklon, sklon písma CS je volitelný. Žáci se s ním seznamují až v 2. ročníku ZŠ.
2. Několik číslic a písmen abecedy má více tvarových variant. Volba je tedy opět na dítěti, to si samo vybere a zvolí, které tvary jsou pro něj výhodnější. S tvarovými variantami se žáci opět seznamují až v 2. ročníku ZŠ.
3. Velká abeceda je poměrně jednoduchá v porovnání se složitými barokními tahy současné školní normy. Ty v praktickém životě skoro nepoužíváme.
4. Ve snazším porozumění textu nám napomáhá i jednodušší písmo. Složitější písmo totiž často odvádí pozornost od obsahu.
5. Písmo CS je vhodné i pro děti dysgrafické, mentálně či tělesně hendikepované, protože toto písmo má právě pro tyto speciální účely vypracovanou také bezserifovou formu písma (bez možnosti napojení).
6. Systém čtení a psaní je občas docela obtížný. Aby se zjednodušil, tvary písma CS jsou bližší tiskovému písmu. Děti se tak nemusí učit všechna čtyři písmena, ale vystačí s jedním nebo dvěma.
7. Pokud je písmo jednodušší, je snáze čitelnější i v zahraničí a samozřejmě naopak, cizinci u nás písmu také lépe porozumí a komunikace probíhá snadněji a na lepší úrovni.
8. Již prvostupňové děti často opouštějí jednotažné písmo. Písmo CS tedy vychází vstříc současným potřebám dětí.
9. Co se týká napojování písmen, žák si může opět sám vybrat. Napojování je volitelné a také nemusí být vůbec. Z nepřerušovaného psacího tahu často vzniká nečitelnost písma, kterou písmo CS tímto volitelným napojováním eliminuje. U jednotažného písma žáci často píší diakritická znaménka až po napsání celého slova, zatímco při napojování stylem přiřazování žáci píší diakritické znaménko ihned nad napsané písmeno.
10. Písmo Comenia Script je vhodné také pro levoruké děti. Má totiž vypracované tahy nejen pro praváky, ale také přímo pro samotné leváky, což běžně užívaná psací abeceda nenabízí.

7.2 ŘEZY PÍSMO COMENIA SCRIPT

Existují celkem čtyři řezy písma Comenia Script:

COMENIA SCRIPT A

Slouží pro různá výtvarná vyjádření i pro běžnou písemnou komunikaci. Jedná se o rozvinutější variantu písma. Tato varianta písma je něco jako předstupeň „kaligrafické formy“. Pracuje se serify, tzn. zakončení horních dříků v začátcích tahu a výběhovými spojovacími tahy. Tato varianta poskytuje vypracované tahy jak pro praváky, tak pro leváky.

COMENIA SCRIPT B

Tato varianta písma je variantou nejjednodušší a je vypracovaná pro speciální účely. Nemá výběhové spojovací tahy ani serify (u velké i malé abecedy). Její kostra je jinak ale naprosto stejná jako u jiných abeced. Tato varianta je určena pro běžnou písemnou komunikaci, přestože se hodně podobá abecedě tiskové. Varianta písma Comenia Script B je vhodná pro dysgrafické děti, pro něž je varianta „A“ a varianta „universal“ dosti náročná. Tato verze má uplatnění i ve výuce dalších školních předmětů (např. technické písmo v matematice či geometrii, popisky k obrázkům apod.).

COMENIA SCRIPT UNIVERSAL

Tato verze kombinuje prvky přechozích řezů písma A, B za účelem zpřístupnění co nejširšímu spektru dětí (i pro speciální školy). Písmo Comenia Script universal byl určený vyhláškou MŠMT ČR pro ověřování v letech 2010-2012. Písmo je tvořeno jednoduchými volnými dříky a výběhovými spojovacími tahy.

COMENIA SCRIPT KALIGRAFICKÁ FORMA

Pokud použijeme k psaní jiný nástroj, nebo pokud zvýrazníme serify u písmen, dá se např. do kaligrafické podoby rozvíjet varianta písma Comenia Script A. Tato forma nabízí nové a výraznější varianty písmen velké abecedy. Vhodným psacím nástrojem je ploché seřízlé pero – pero plnicí, bombičkové či pero s násadkou. Tuto verzi můžeme zařadit i do výuky předmětu výtvarná výchova a je vhodná spíše pro šikovné písáře.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8. CÍLE A ÚKOLY VÝZKUMNÉ ČÁSTI

Jedním ze dvou hlavních cílů praktické části je přiblížit se názorům současných paní učitelek a pánů učitelů 1. stupně ZŠ, zjistit jejich informovanost o daném tématu, výskyt leváků ve třídách, zkušenosti a postoje učitelů k věcem zažitým i věcem novým. K tomuto slouží navržený orientační dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ, který nám umožní bližší seznámení se s vnímáním leváctví učiteli vykonávajícími v současné době svoji pedagogickou profesi.

Do praktické části jsem rovněž zařadila pozorování žáků leváků během své souvislé pedagogické praxe I a II a během své asistentské praxe, jejíž náplní byla asistence u dětí se specifickými poruchami učení, chování či jinými potížemi v učení, protože tyto praxe se k tomuto přímo nabízely. Doplnila jsem své pozorování docházením do jedné třídy ZŠ ve svém volném čase. Tímto pozorováním jsem chtěla zjistit, jak se žáci s přibývajícím věkem a zkušenostmi postupně vyvíjejí a jak se sžívají se svojí dominantní rukou, která se stává v průběhu času stále šikovnější a dokonalejší. Jak na své levoruké kamarády reagují spolužáci, jak se k této problematice staví samy paní učitelky a samozřejmě jsem se zajímala také o názory samotných žáků leváků.

Dalším cílem této práce je na základě předem připravených, předepsaných a dětmi následně vyplněných pracovních listů posoudit, zda je pro žáky leváky vhodnějším typem písma běžně užívaná psací abeceda či nově zavedené školní písmo Comenia Script. Dané pracovní listy tedy vyplňovali žáci používající svoji levou ruku jako ruku hlavní a chodící do 1. a 2. ročníků ZŠ. Vyplněné pracovní listy byly posuzovány z mnoha různých hledisek (např. sklon písma, čitelnost, velikost písma apod.), která hrají hlavní roli v následném porovnávání obou typů písma.

9. DOTAZNÍK PRO UČITELE 1. STUPNĚ ZŠ

Dotazník je určený pro učitele 1. stupně ZŠ, zajímala jsem se jak o věci obecné, jako např. kraj, v kterém učitel učí, kolik dětí má celkem ve třídě, kolik z toho je leváků apod., tak o názory současných učitelů ohledně písma Comenia Script a běžně užívané psací abecedy, o to, jaký typ písma vyučují a o jejich informovanost ohledně leváctví.

Dotazník obsahuje celkem osmnáct otázek, kdy čtyři otázky jsou bez výběru odpovědi, nabízejí tedy možnost volné odpovědi – učitelé píší celkový počet žáků, počet žáků leváků, složení leváků (dívka, chlapec) a vyjadřují svůj názor ohledně vhodnějšího typu písma pro leváky. Vzhledem k množství otázek jsem volila formu uzavřených otázek bez možnosti volnějšího rozepisování se.

Dotazník vyplňovalo celkem 80 učitelů 1. stupně ZŠ, kteří v současné době vykonávají svoji profesi na jakémkoliv základní škole v kterémkoliv městě.

9.1 ÚVOD DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dobrý den,

Jsem studentkou Pedagogické fakulty na UK v Praze, kde studuji obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ se specializací AJ.

Tento dotazník je určen pouze pro **PÁNY UČITELE A PANÍ UČITELKY 1. STUPNĚ ZŠ!** Dotazník je součástí mé diplomové práce, která je zaměřena na téma Výchova a vzdělávání dětí - leváků a porovnání písma Comenia Script s běžně užívanou psací abecedou ve vztahu k levákům.

Tímto bych Vás tedy chtěla poprosit o spolupráci a následné vyplnění dotazníku. Dotazník Vám zabere cca 10 minut.

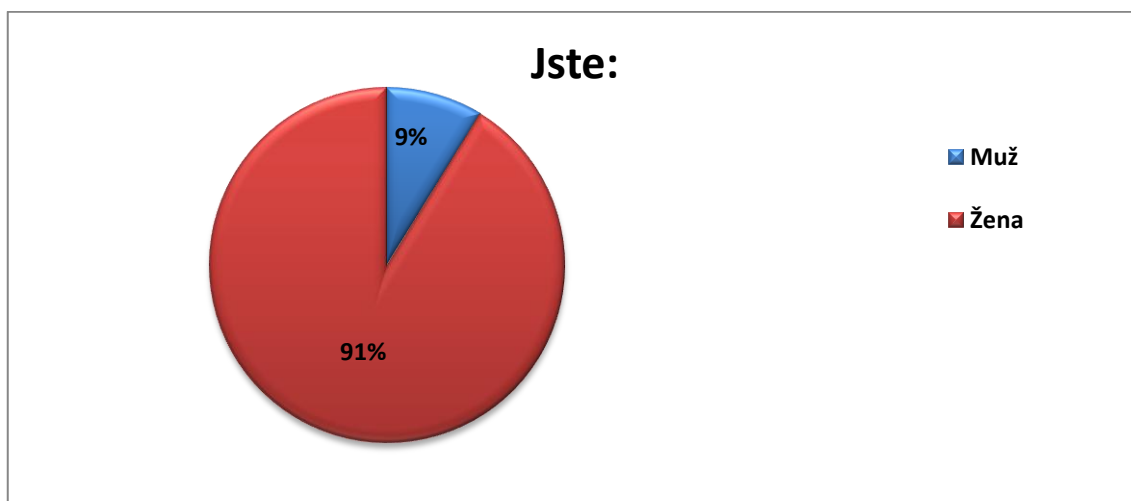
Výsledky tohoto **anonymního** šetření budou využity pouze pro účely mé DP.

Všem zúčastněným moc děkuji za pomoc a za ochotu!

Simona Čivrná

9.2 DOTAZNÍK A JEHO VYHODNOCENÍ

Otázka 1.

Závěr otázky 1.: Z celkového počtu 80 odpovídajících pedagogů bylo 73 žen a 7 mužů, což nepovažuji za nijak překvapivý výsledek.

Otázka 2.

Závěr otázky 2.: Snažila jsem se pokrýt co nejvíce krajů, abych získala co nejširší škálu odpovědí z různých krajů. Nejvíce učitelů, odpovídajících na můj dotazník, bylo z kraje Vysočina (11), nejméně z kraje Plzeňského (1).

Otázka 3.

Závěr k otázce 3.: Nejvíce učitelů odpovídajících na dotazník v současné době vyučuje 1. třídu (29), o něco méně byly zastoupeny 2. třídy (19), poté následovaly 3. třídy (14) a hned po nich 4. třídy (12). Nejméně zástupců bylo z 5. tříd (6). Každý ročník měl ale v tomto dotazníku svého zástupce, což je pro výzkum přínosem.

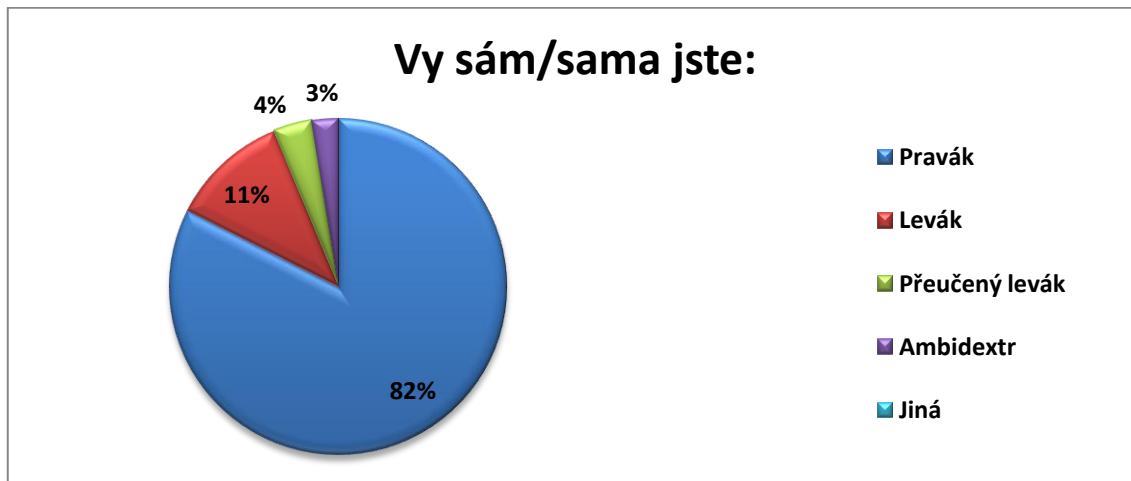
Otázka 4.

Závěr k otázce 4.: Nejčastěji jsou třídy na 1. stupni ZŠ naplněny v rozmezí 22 – 26 dětí, což dle svých dosavadních zkušeností považují za odpovídající, odpovídalo takto 30 učitelů. Těsně následovalo rozmezí 17 – 21 dětí (28 odpovědí). Pouze jediný učitel

uvedl ve své třídě více jak 31 dětí (přesný počet 33 žáků). Nejnižší uvedený počet ve třídě bylo 7 dětí.

Otázka 5.

Závěr k otázce 5.: Z celkového počtu 80 odpovědí bylo nejvíce praváků (66), leváků odpovídalo 9, objevili se také 3 přeucení leváci a 2 ambidextři. Žádná jiná odpověď se neobjevila, byly tedy pokryty čtyři dle mého předpokladu nejpravděpodobnější možnosti.

Otázka 6.

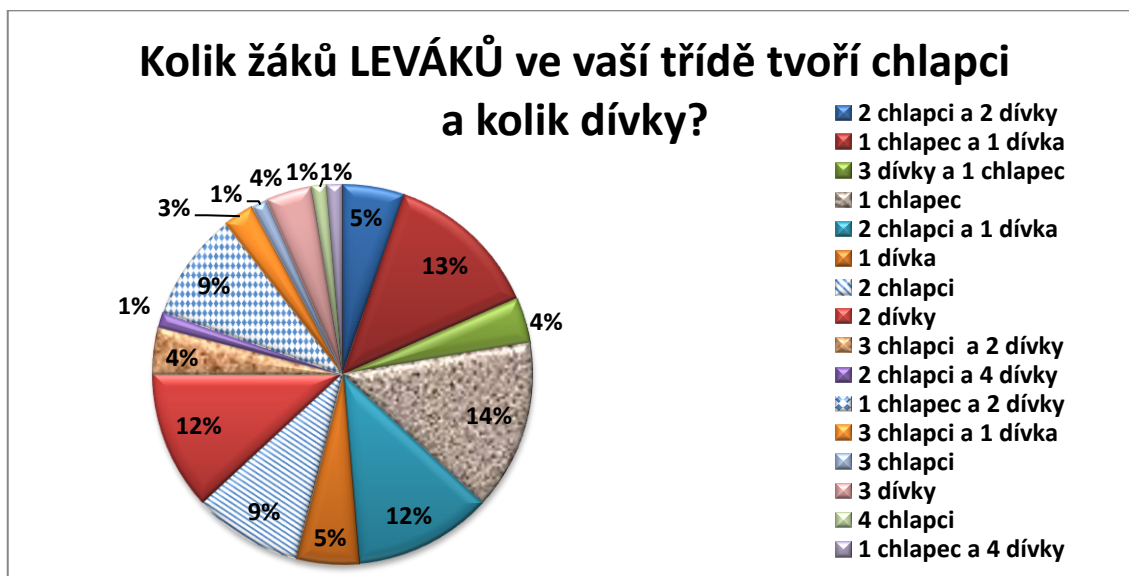
Závěr k otázce 6.: 73 učitelů má ve své třídě minimálně 1 leváka a pouhých 7 učitelů ve třídě žádného leváka nemá. Z toho vyplývá, že je v současnosti skutečně velká pravděpodobnost setkání se ve třídě s žákem levákem.

Otázka 7.

Závěr k otázce 7.: Nejvyšší počet žáků leváků v jedné třídě je dle odpovědí jednotlivých učitelů šest dětí (uvedeno 2x), nejnižší počet je samozřejmě jeden žák levák (uvedeno 15x). Nejméně učitelů odpovídalo, že mají ve třídě pět leváků a nejvíce odpovědí směřovalo k dvěma levákům (označeno 24x). Tři leváky ve třídě uvedlo 20 učitelů a čtyři leváky 10 učitelů.

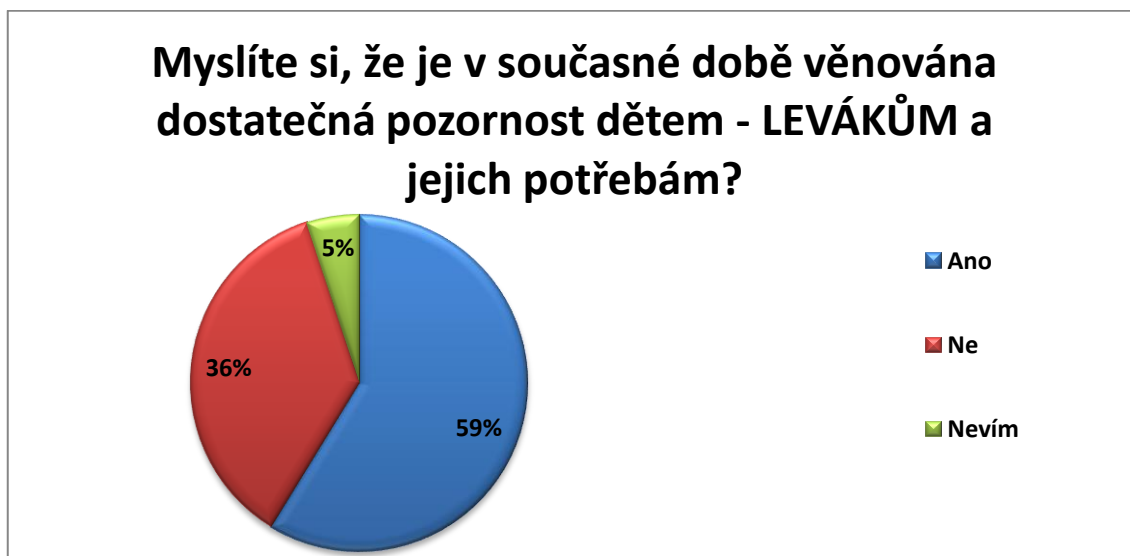
Otázka 8.

Závěr k otázce 8.: Z celkových 80 odpovědí se nejčastěji objevila možnost 1 chlapec leváka, hned za touto možností následovala varianta 1 dívky a 1 chlapce a poté shodně

se stejným počtem hlasů následovala kombinace 2 chlapců s 1 dívkou a varianta 2 dívek levaček.

Otázka 9.

Závěr k otázce 9.: 47 učitelů si myslí, že v současné době je levákům věnována dostatečná pozornost, 29 učitelů si myslí, že levákům dostatečná pozornost věnována není a 4 učitelé vůbec nevědí, nemají na danou otázku žádný názor.

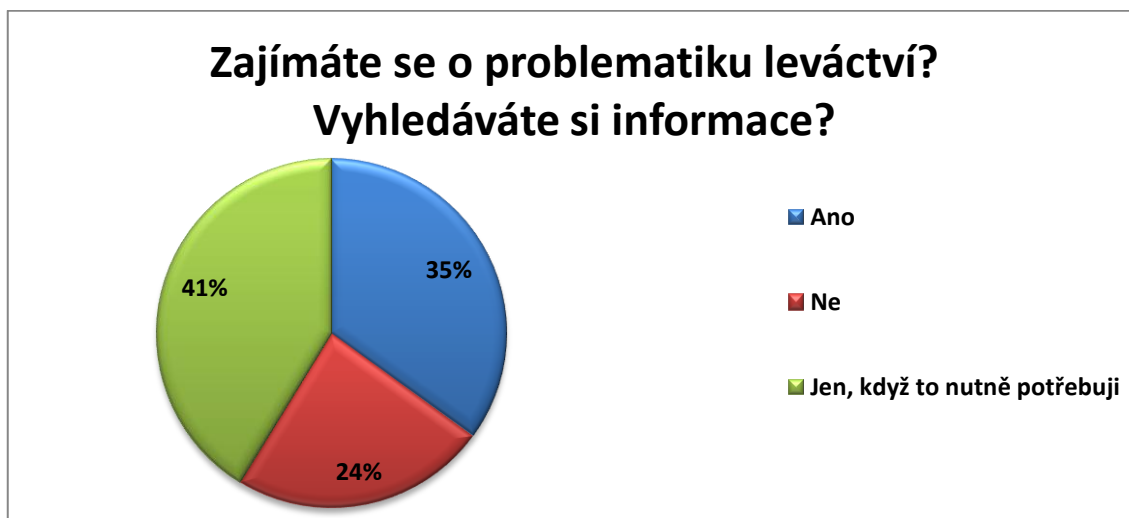
Otázka 10.

Závěr k otázce 10.: Nejvíce učitelů (celkem 30) přiznalo, že dostatečně informovaní nejsou, což mě poměrně překvapilo, 27 učitelů si myslí, že jsou dostatečně

s problematikou seznámeni a 23 učitelů je dostatečně informováno pouze v některých oblastech.

Otázka 11.

Závěr k otázce 11.: Celkem 33 učitelů si vyhledává informace o dané problematice pouze v případě, že to nutně potřebují, 28 učitelů si informace o leváctví vyhledává pomocí různých zdrojů (nejčastěji internet, literatura, různé kurzy) a 19 učitelů se o problematiku nezajímá a informace si nevyhledává.

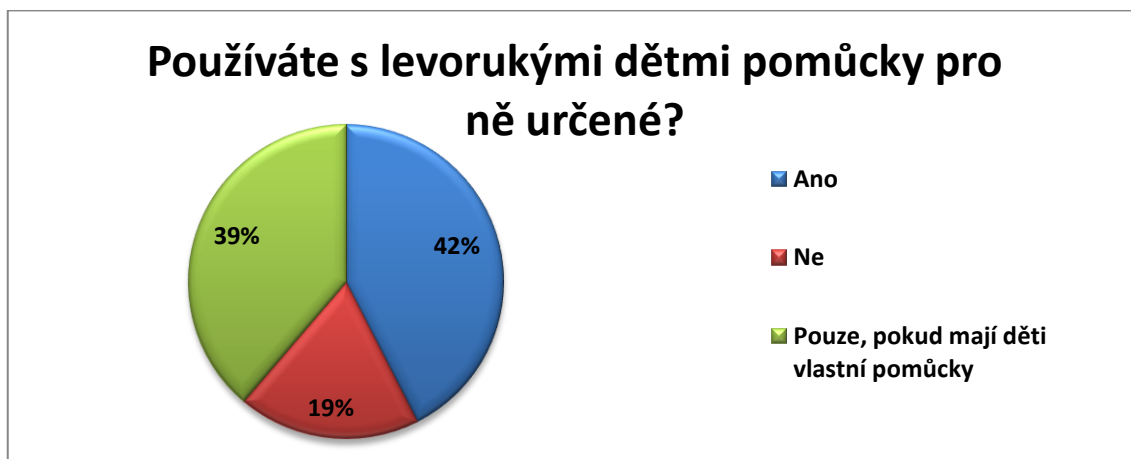
Otázka 12.

Závěr k otázce 12.: Nejčastěji učitelé odpovídali (32x), že levákům věnovali, popřípadě se o to alespoň snažili, speciální péči a vedli je dle metodických zásad pro

leváky, 31 učitelů levákům věnovalo speciální péči pouze v případě, kdy to bylo nezbytné a děti potřebovaly radu či pomoc a 13 učitelů levákům zvláštní péči vůbec nevěnovalo, vedli celou třídu stejným způsobem. Jinou odpověď uvedli 4 učitelé, všichni shodně napsali, že v 1. ročníku ještě zatím neučili. Tuto odpověď jsem očekávala, proto jsem k otázce tuto možnost přidala.

Otázka 13.

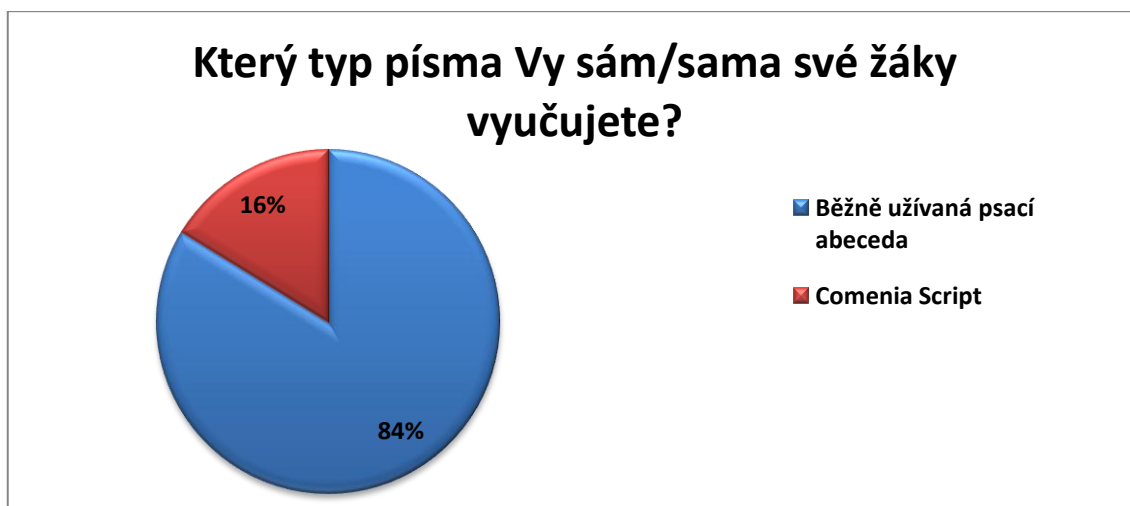
Závěr k otázce 13.: Z 80 učitelů 34 učitelů uvedlo, že pomůcky pro leváky při své výuce používají, 31 učitelů tyto pomůcky používá pouze v případě, kdy je samy děti vlastní (což je v současné době velice časté) a 15 učitelů žádné pomůcky pro leváky nepoužívá, nemají je k dispozici. Nejčastěji dotazovaní učitelé uváděli pomůcky typu nůžky, pera či písanky pro leváky.

Otázka 14.

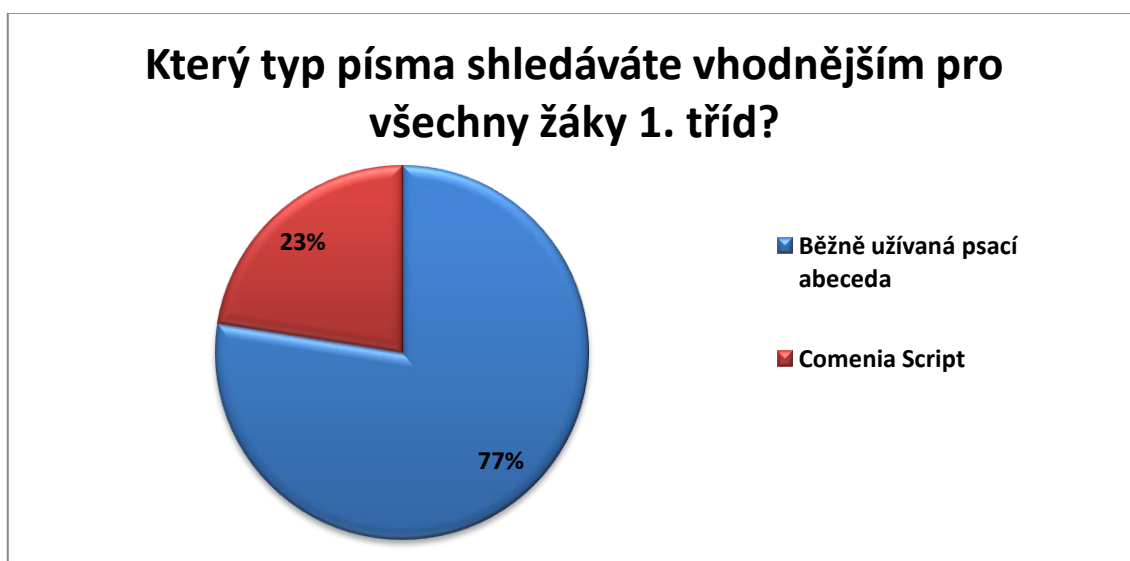
Závěr k otázce 14.: 66 učitelů uvedlo, že se na škole, na které pracují, na 1. stupni vyučuje pouze běžně užívaná psací abeceda, 13 učitelů uvedlo, že se u nich na 1. stupni vyučují oba typy písma (záleží na třídě a učiteli) a 1 odpověď uváděla výuku pouze písma Comenia Script.

Otázka 15.

Závěr k otázce 15.: 67 odpovídajících učitelů stále vyučuje běžně užívanou psací abecedu a 13 učitelů, vyplňujících tento dotazník, vyučuje své žáky již nově zavedené školní písmo Comenia Script.

Otázka 16.

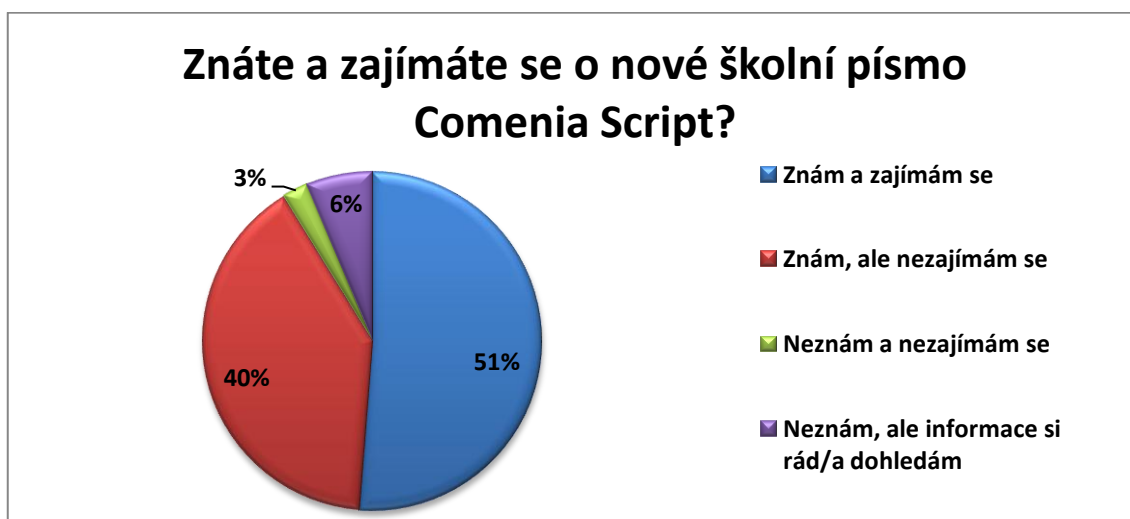
Závěr k otázce 16.: 62 učitelů by pro všechny žáky 1. ročníků ZŠ (bez ohledu na žáky leváky) upřednostnilo výuku běžně užívané psací abecedy, je to přeci jen klasické psací písmo, s kterým jsou všichni dobře seznámeni. 18 učitelů by dalo přednost novince a raději by všechny své žáky vyučovali písmo Comenia Script.

Otázka 17.

Závěr k otázce 17.: Na otázku, které písmo by ale učitelé upřednostnili přímo pro žáky leváky, už to tak jednoznačné nebylo. 43 učitelů by i v současné době dalo přednost tradici, tedy běžně užívané psací abecedě, ale 37 učitelů by již bylo pro nové školní písmo, pro písmo Comenia Script, kterým by levákům mohli psaní ulehčit.

Otázka 18.

Závěr k otázce 18.: Z 80 odpovídajících učitelů 41 zná a zajímá se o písmo Comenia Script, dohledává si informace, aby měli přehled o současném dění a novinkách, 32 učitelů sice písmo zná, ale nijak více se už o něj nezajímají, 5 učitelů písmo nezná, ale rádi si o novém písmu dohledají informace a blíže se s ním seznámí a 2 učitelé písmo neznají a ani se s ním seznámit neplánují.

Častá zdůvodnění pro volbu daného typu písma pro leváky:

A. Běžně užívaná psací abeceda:

1. Patří do historie našeho státu, je to „kulturní památka“, které bychom se neměli zbavovat.
2. Písmo je plynulé a navazuje na grafomotorické cviky.
3. Všechny děti se do teď učily psát běžnou abecedou a zvládaly to.
4. Mám s ním nejlepší zkušenosti. Žádný levák s psacím písmem neměl problém.
5. Dnes se stále ještě píše klasickým písmem, děti by toto písmo měly znát, umět ho přečíst i napsat.
6. Běžný typ psací abecedy je lepší z důvodů větší náročnosti na procvičování jemné motoriky, se kterou žáci mívají problémy.
7. Vlastní volbu písma mají žáci ve vyšších ročnících tak jako tak, proto by se měli nejprve naučit klasické psací písmo.
8. Sama jsem levák a nepovažuji tedy leváctví za významný handicap, psát se naučí všichni, leváci stejně jako praváci.
9. Psací písmo má lepší vliv na rozvoj jemné motoriky a správné fungování mozku všech dětí.
10. Žáci by měli umět napojovat písmena, psát bez mezer. Jasně tak vidí, kde slovo končí a začíná.
11. Napojování písmen umožňuje lépe se soustředit.
12. Na žádost rodičů vyučujeme běžnou psací abecedu.
13. Mé zkušenosti s běžně užívanou psací abecedou jsou vynikající, nevidím rozdíl mezi leváky a praváky. V čem vidím problém je chybějící předpis v pravé části písaneč.

14. Vyučujeme klasické psací písmo, a to především z důvodu finančního zatížení spojeného s písmem Comenia Script. O jeho zavedení tedy zatím neuvažujeme.

B. Písmo Comenia Script:

1. Je to písmo nabízející spoustu možností.
2. Comenia Script je vhodnější pro všechny děti, bez ohledu na to, zda je dítě pravák či levák.
3. Comenia Script je úžasné písmo, dětem dělá menší problémy zvládnout písmenka, nemusí se tolik stresovat s úhledností a s čitelností.
4. Písmo Comenia Script ulehčuje dětem psaní.
5. Je to zajímavé a atraktivní písmo, které žákům usnadňuje psaní a vychází vstříc jejich potřebám.
6. Je to lehčí varianta písma.
7. Písmo je přerušované.
8. Písmo je úhledné, pro děti přitažlivé.
9. Děti nemusí spojovat písmena k sobě, je přehlednější, čitelnější
10. Je celkově pružnější a vychází vstříc potřebám leváků.
11. Leváci píší tlakem – netáhnou pero po papíře – je to namáhavější. Písmo Comenia Script tyto tahy nemá.
12. Dle načtených informací by písmo mělo být pro leváky vhodnější.
13. Má jednoduché a snadno zapamatovatelné tvary písmen, bez propojování písmen.
14. Žáci nemusí navazovat jednotlivá písmena a nemažou si je.

Další často objevivší se názory:

1. Nevidím důvod zavádět jakékoliv nové písmo.
2. Nechci soudit nic, co nemám osobně vyzkoušené.
3. Leváci mají mnohdy problémy s grafomotorikou a při učení klasických metod mají děti s psaním velký problém.
4. Písmo Comenia Script neznám a nemám s ním žádné zkušenosti.
5. Všem bych doporučila navštívit kurz vztahující se k písmu Comenia Script.
6. Nedokážu rozhodnout, které písmo by pro leváky mohlo být vhodnější.

7. Typ písma nemá na leváky vliv. Nesouhlasím s Comenia Script pro jakékoliv prvňáky, souhlasím s ním od 3. třídy, kdy žáci zvládnou správně pracovat se stavbou věty, oddělit slova od předložek, spojky apod. Sami pak přejdou na technický typ písma (komu to více vyhovuje), ostatní zůstanou u psacího. Často na toto téma u nás ve škole diskutujeme, ale z mého pohledu dys. asistentky je lepší běžné psací písmo.
8. Protože leváci vždy zvládli klasické psací písmo, nepátrala jsem po tom, zda by jim vyhovovalo více jiné písmo. Nyní mají spíše se psáním problémy někteří praváci, kteří mají problémy s motorikou i v jiných oblastech.
9. Škola prozatím písmo Comenia Script nezavedla, takže nemám s touto metodou zkušenosti. Bohužel její výuka ani seznámení s ní neprobíhá na VŠ, což považuji za velice negativní.
10. Obecně nejsem s metodou Comenia Script spokojena. Její metody se mi nelíbí a převážně z toho důvodu bych písmo pro své žáky nevolila.
11. Na obou typech písma se najdou klady i zápory, jak pro praváky, tak pro leváky. Pokud se dodrží zásady správného psaní pro leváky, pak nevidím zásadní rozdíl mezi oběma typy písma co do vhodnosti.
12. Nejsem si jista, že by pro leváky bylo vhodnější písmo jiné a nové. Leváci mohou bez problémů psát písmem běžným jako všichni ostatní. Nejsem vůbec pro písmo Comenia Script, nechápu tento nápad a jsem silně proti. Vše je psáno běžnou psací abecedou, kterou umí všichni, rodiče, prarodiče, sourozenci, tak proč něco nového, nezvyklého?
13. Zažila jsem jen jedno ukázkové školení na písmo Comenia Script, ale pro závažné rozhodnutí, jako je volba nového písma pro své žáky, je to zatím nedostačující.
14. S písmem Comenia Script vnitřně nesouhlasím.

9.3 ZÁVĚR

V dotaznících jsem se setkala se skutečně velkým množstvím rozmanitých a zajímavých odpovědí, některé odpovědi mě potěšily, některé poměrně překvapily. Myslím si, že by současní učitelé měli projevit zájem i o nové věci, aby si rozšířili okruh svých znalostí a

vědomostí, aby si mohli na konkrétní věci vytvořit vlastní a odůvodněné názory, nedržet se striktně pouze toho, co mají zažité a co je všem již dobře známé. „Nemám s tím žádné zkušenosti, takže nevím, nemám na dané téma žádný názor“, je nejjednodušší způsob, jak na otázku odpovědět, ale právě tyto odpovědi jsou silně nedostačující a ničím nás neobohatí.

Jak dotazníky prozradily, setkání se ve třídě s žáky leváky je velice pravděpodobné, skoro každý učitel již má s levákem nějaké zkušenosti. Informovanost učitelů ohledně této problematiky ale není zdaleka tak jednoznačná, jak by se mohlo zdát. Pořád se nachází spousta učitelů, kteří si myslí, že nejsou s leváctvím dostatečně seznámeni a bohužel jsou mezi nimi i učitelé, kteří s tím nehodlají nic dělat. Myslím si, že i tomuto by se měla věnovat zvýšená pozornost.

10. POZOROVÁNÍ A VÝUKA ŽÁKŮ LEVÁKŮ

Toto pozorování probíhalo v rámci mých dvou povinných praxí na předem určených školách, jedné povinné praxi s vlastním výběrem školy a jednoho docházení do základní školy z vlastní iniciativy. Všechna tato pozorování (a samozřejmě i samotná výuka) se odehrála v letošním školním roce 2013/2014. Jedná se tedy o čtyři různé třídy, jiné ročníky, na třech odlišných základních školách. Dvě základní školy se nacházejí v Praze, jedna v Havlíčkově Brodě.

Pozorování byla časově odlišná, zaměřila jsem se nejen na psaní leváků a na další činnosti, které jsem mohla vypožorovat, ale také na podmínky, které byly levákům vytvořeny, jejich vztahy se spolužáky (vzhledem k leváctví), jak leváctví vnímají jejich spolužáci, jak situaci vnímají sami leváci, zajímaly mě také názory paní učitelek, zda leváky vedly dle metodických zásad, věnovaly jim určitou péči a pozornost, zda vedoucí rukou paní učitelek je ruka levá či pravá, a zda je pro ně obtížné předvádět věci rukou, která není jejich rukou vedoucí.

Navštěvovala jsem po určitou dobu 1. ročník ZŠ, 1. + 2. ročník ZŠ (spojená třída), 2. ročník ZŠ a 3. ročník ZŠ. Do 1. ročníku jsem docházela po dobu pěti měsíců, v 1. + 2. ročníku ZŠ jsem strávila čtyři měsíce, ve 2. ročníku jsem strávila dva týdny a ve 3. ročníku jeden měsíc.

10.1 JEDNOTLIVÉ ROČNÍKY

1. ROČNÍK

V 1. ročníku ZŠ je celkem 24 dětí, z toho tři žáci leváci ve složení jedna dívka a dva chlapci. Do tohoto ročníku jsem docházela z vlastní iniciativy a ve svém volném čase.

V této třídě jsem působila spíše jen jako asistentka paní učitelky, pomáhala jsem, s čím bylo třeba. Občas jsem odučila nějakou hodinu. Vlivem dlouhodobějšího působení v této třídě si děti na moji přítomnost celkem rychle zvykli a nevnímaly mě jako něco rušivého, čemuž by měly věnovat zvýšenou pozornost. Tím lépe jsem do třídy zapadla a s dětmi navázala hezké vztahy.

Tři žáci leváci:

Jáchym – všestranně nadaný, inteligentní, komunikativní, bystrý, mezi dětmi oblíbený, občas trochu zbrklý. Sešit před sebou má mírně nakloněný doprava, sklon písma je kolmý, má spíše dolní způsob psaní. Psaní mu nečiní žádné problémy, píše rád, rád se učí novým věcem. Jeho písmo je velice úhledné. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Klára – tichá, inteligentní a vnímavá. Sešit nakloněný mírně doprava, sklon písma také spíše mírně doprava, horní způsob psaní. Je trpělivá, má ráda věci upravené, v pořádku, hezky vypracované. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Marek – bystrý a chytrý, ale poměrně hlučný, rád středem pozornosti, třídní „klaun“. Sešit před sebou má položený rovně, sklon písma je stojatý, spíše horní způsob psaní. Na psaní a na práci se moc nesoustředí, spíše sleduje, co se děje v jeho okolí. Poté v rychlosti dodělává či dopisuje co má a často je díky tomu poslední. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Místo v lavici:

Všechny tři děti sedí na levé straně lavice se svými pravorukými spolužáky. Na začátku školního roku si každý mohl sednout zcela libovolně. Jakmile se ale děti začaly věnovat více kreslení, nácviku grafomotrických cviků a dalším činnostem při kterých byla vedoucí ruka aktivní, poradila paní učitelka těmto třem levákům, aby se usadili na levou stranu lavice a vysvětlila jim důvod. Jeden z nich již na levé straně seděl, další dva se přemístili.

Psací náčiní:

Zpočátku děti používaly obyčejnou tužku číslo 2, popřípadě pastelku, později při přechodu k jinému psacímu náčiní, k peru, všichni shodně používali bombičkové pero Junior Trio.

Názory pravorukých spolužáků:

Ostatní děti ve třídě vůbec nevnímají, že někdo používá k práci jinou ruku. Někteří si nevšimli, někteří to považují za zcela přirozené, někteří si vzpomněli, že levou ruku už používaly děti i ve školce, většinou dokázali určit leváky jen ty děti, které s nimi seděly v lavici.

Názory leváků:

Leváci sami se tím nijak netrápí, jsou zvyklí ruku používat, Jáchym přiznal, že občas měl s nějakými věcmi problém, když musel použít levou ruku a ostatní děti, které použily pravou ruku, s tím problém neměly. Občas se s něčím musí trochu poprat, nebo požádat někoho o pomoc či radu, ale týká se to spíše věcí, které jsou pro ně nové, nemají s nimi ještě zkušenosti.

Názory paní učitelky:

Paní učitelka se snaží leváky vést tak, aby jim bylo vše stejně jasné jako pravákům. Sama paní učitelka je pravačka. Říkala, že první třídu neučí poprvé, již leváky ve třídě měla. Přiznala, že měla zpočátku problémy ukazovat obtížnější věci, písmenka, různé tahy a mnoho dalšího levou rukou. Doma si úkony levou rukou právě k těmto účelům trénovala. Metodické zásady vedení leváků si sama musela nastudovat, na vysoké škole si o tomto tématu prý moc neříkali, nehledě na to, že praxe je přeci jen odlišná od teorie.

Pomůcky pro leváky:

Paní učitelka má písanky pro leváky, nůžky pro leváky má ve třídě také k dispozici, další pomůcky většinou děti mají vlastní a takto vybaveny již přicházejí do školy.

Můj názor a zkušenosti:

Já jsem se zúčastnila rovněž výuky, kdy jsem si mohla vyzkoušet učit nové tahy či písmenko a využila jsem příležitosti, abych si mohla sama v praxi vyzkoušet použití levé ruky. Občas jsem si při použití své méně šikovné levé ruky připadala, jak kdybych se sama teprve učila psát.

1. + 2. ROČNÍK

Ve spojené třídě, tzn. v 1. a 2. ročníku ZŠ je celkem sedm dětí, tři děti z 1. ročníku a čtyři děti z 2. ročníku. Tato třída je naplněna pouze sedmi žáky z důvodu toho, že je to třída specializovaná, takže ve třídě jsou pouze žáci s potížemi v učení – např. SPU, SPCh, ADHD, Autismus apod. Ve třídě je jeden levák (chlapec) z 1. ročníku a jeden levák (také chlapec) z 2. ročníku. V této třídě jsem asistovala paní učitelce, takže jsem se věnovala dětem, které to zrovna potřebovaly, ve volných chvílích, kterých ale nebylo

moc, jsem sledovala práci zejména dětí leváků, které se musely poprat s psaním levou rukou, všemi dalšími činnostmi a ještě se všemi svými poruchami, které jim výuku ztěžovaly.

Dva žáci leváci:

Adam – žák s SPU (dyslektik, dysgrafik), 1. ročník. Pomalejší, ale přemýšlivý a pro všechno nadšený, mezi dětmi oblíbený, má problémy s výslovností a není pohybově moc nadaný. Papír má před sebou rovně, občas tendence naklonit papír stejně jako jeho pravoruký soused doleva. Písmo převráceného sklonu se postupem času změnilo ve sklon spíše stojatý. Držení psacího náčiní zpočátku neuvolněné, křečovitě. Problémy s motorikou, nízká soustředěnost na psaní. Vyžaduje velké množství pozornosti a péče. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Jakub – rovněž žák s SPU (dyslektik), 2. ročník. Stále ještě problémy s výslovností, aktivní, snaživý, pohybově velmi nadaný, rád středem pozornosti, z každého neúspěchu velice zklamaný. Papír nakloněný hodně doprava, sklon písma mírně vpravo, tendence spíše k hornímu způsobu psaní. Z počátku školní docházky měl dle paní učitelky sklon písma vějířovitý. Stříhá levou rukou, kope většinou pravou nohou.

Místo v lavici:

Oba chlapci sedí v levé polovině lavice se svými pravorukými spolužáky. Adam byl zpočátku občas zmatený a napodoboval věci dle svého pravorukého kamaráda (např. sklon papíru).

Psací náčiní:

Adam psal zpočátku tužkou číslo 2, po změně psacího náčiní používal pero „Tornado“. Jakub psal perem Pilot Frixion – gumovatelný školní roler.

Názory pravorukých spolužáků:

Děti vůbec nevědí a nevnímají, zda někdo z jejich spolužáků používá místo pravé ruky ruku levou. Děti mají mezi sebou skutečně hezký a pevný kamarádský vztah, stojí za sebou, vzájemně si pomáhají. Každý z nich má jiný problém, některé mají společné,

takže si dokážou vhodně pomoci, nikdo se nikomu kvůli jeho slabostem neposmívá. V této třídě to celé funguje trochu jinak než ve třídách běžných.

Názory leváků:

Sami leváci vědí, že používají jinou ruku než jejich spolužáci, ale nevnímají to jako překážku. Považují se za stejně šikovné, jako jsou jejich pravorucí kamarádi. Vědí, že každému z nich jdou lépe jiné věci, stejně jako každý z nich má problémy v jiné oblasti a s jinými činnostmi.

Názory paní učitelky:

Paní učitelka je sama pravačka. Má ve třídě skutečně spoustu práce, která je mimořádně náročná. Každý žák potřebuje jiný přístup, každý má problémy v jiné oblasti. Sdělila mi, že se snaží oba kluky vést dle metodických zásad pro leváky, kdy je to jejich potížemi celkově poněkud ztížené. Každému žákovi se dostává často individuální péče a vychází se vstříc jeho potřebám.

Pomůcky pro leváky:

Pomůcky pro leváky měli děti vlastní, i paní učitelka měla k dispozici nůžky pro leváky a rovněž leváci psali do písanek pro ně určených. Tato třída tím, že je specializovaná, poskytuje mnohem více příležitostí a pomůcek pro rozvoj každého žáka.

Můj názor a zkušenosti:

Já jsem v této třídě působila jako asistentka a práce zde je opravdu náročná ve všech oblastech a směrech. Věnovala jsem se individuálně vždy tomu žákovi, který to potřeboval. Sami žáci v případě potřeby přicházeli s tím, že potřebují pomoc či radu. Moje pozornost tedy nebyla zaměřena čistě jen na žáky leváky, ale věnovala jsem se střídavě všem s tím, že leváky jsem při každé činnosti alespoň sledovala. Výuka psaní všech těchto dětí je obtížná, zejména leváků s poruchami učení, ale samozřejmě psát se naučí tak jako ostatní děti v běžných třídách, jen jim to malinko déle trvá a písmo není tak úhledné a pečlivé, přestože se děti snaží. I já sama jsem se snažila, zejména Adamovi, který s psaním teprve začínal, předvádět dané tahy levou rukou, ale samozřejmě sama nejlépe vím, že nebyly tak jisté a úhledné jako rukou pravou. Rovněž

jsem si doma zkoušela provádět složitější věci levou rukou, abych si byla jistější v tom, co dělám, co a jakým způsobem dětem ukazuji.

2. ROČNÍK

Do 2. ročníku ZŠ dochází celkem 20 dětí, z toho dva leváci, jedna dívka a jeden chlapec. V této třídě jsem vykonávala svoji souvislou pedagogickou praxi I.

Jeden den jsem jen sledovala dění ve třídě, jejich styl práce, zvyky, tempo, vztahy, komunikaci a podobně. Poté, co jsem vysledovala žáky píšící levou rukou, sledovala jsem zejména jejich práci. Další dny jsem již ve třídě učila a snažila se vybudovat si s dětmi dobrý vztah, aby se mi s nimi na dané téma dobře komunikovalo.

Dva žáci leváci:

Andrej – velice vnímavý, přemýšlivý, chytrý, občas neústupný a vzdorný, mezi dětmi ne moc oblíbený, časté spory s dětmi (zejména s kluky). Sešit nakloněný mírně doprava, sklon písma rovněž mírně doprava, horní způsob psaní. Velice úhledné písmo, na práci se soustředí, je hodně pečlivý, premiant třídy. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Nikola – veselá, kamarádká, občas nepozorná a neklidná. Rovněž sešit nakloněný mírně doprava, písmo kolmé, dolní způsob psaní. V psaní má určité výkyvy, občas je nepozorná a písmo dle toho vypadá, občas má velice úhledné a hezké písmo. Při svobodné volbě písma píše často tiskacím písmený. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Místo v lavici:

Všechny děti sedí po čtyřech v tzv. hnízdečkách, oba leváci sedí v lavici s pravorukými spolužáky, ale aby si nepřekáželi, sedí v levé polovině lavice.

Psací náčiní:

Andrej i Nikola píší celoročně perem „Stabilo“. Dříve psali také perem „Tornádo“.

Názory pravorukých spolužáků:

Děti své levoruké spolužáky nevnímají jako něco výjimečného, pouze asi 5 dětí bylo schopno uvést, kdo u nich ve třídě píše a používá levou ruku. Stejně jako ve většině tříd

si děti těchto věcí a okolností moc nevšímají, nezaznamenávají je, nejsou pro ně důležité.

Názory leváků:

Leváci na sobě také nevidí nic zvláštního, nikdo jim nevěnuje zvýšenou pozornost, nepoukazuje na ně, tudíž se necítí odlišní od svých kamarádů praváků. Paní učitelka předvádí věci i levou rukou, ale dělala to tak vždycky, takže to dětem nepřipadá jako něco neobvyklého. Andrej se zmínil, že když byl menší, doma se snažili vysvětlit mu, že má používat pravou ruku, používají ji totiž oba rodiče. Dnes již rodiče dle Andrejových slov nic takového nedělají a snaží se mu pomáhat.

Názory paní učitelky:

Paní učitelka je pravačka, děti však vedla dle metodických zásad pro leváky, které si musela pečlivě prostudovat, protože ještě nemá dlouholetou praxi a leváky tedy měla ve třídě prvně. I nyní se snaží názorně předvádět nové věci jak pro praváky, tak pro leváky. Snažila se to takto provádět od začátku, aby to pro děti bylo co nejpřirozenější, samozřejmě s tím, že jim to na začátku objasnila a sdělila jim důvod, proč určité věci předvádí oběma rukama.

Pomůcky pro leváky:

Spoustu pomůcek pro leváky vlastní samy děti, ale i ve třídě a ve škole je pro ně zajištěno množství pomůcek. Jediné, co chybí, co paní učitelka nepoužívá, jsou písanky určené pro leváky.

Můj názor a zkušenosti:

I já jsem se při výuce snažila předvádět složitější věci levou rukou, s čímž jsem se musela vyrovnat, protože moje levá ruka přeci jen není tak šikovná jako ruka pravá. Naštěstí již leváci zvládali většinu věcí sami, bez potíží si poradili a vzájemně pomohli. Tady již je vidět pokrok od 1. ročníku, kdy se děti teprve učí psát a dělat mnoho nových věcí a často ještě pomoc učitele potřebují. V této třídě byli oba leváci ve všech činnostech velice samostatní.

3. ROČNÍK

Ve 3. ročníku ZŠ se nachází celkem 23 žáků a z toho pět leváků (tři dívky a dva chlapci). V této třídě jsem absolvovala souvislou pedagogickou praxi II.

V této třídě jsem působila prvních několik dní jen jako pozorovatelka, poté jsem třídu sama učila, přesněji řečeno jsem se střídala ve výuce se svou spolužačkou. Toto dlouhodobější působení i v roli „paní učitelky“ mi pomohlo v navázání dobrých vztahů s žáky a ulehčilo následnou komunikaci s nimi. Respektovali mě, byli ochotní se mnou otevřeně diskutovat a komunikovat.

Pět žáků leváků:

Eva – veselá, komunikativní, oblíbená, dominantní, ale občas trochu lenivá. Při psaní má sešit nakloněný doprava, sklon písma se stáčí rovněž mírně vpravo, píše úhledně, hezky, má horní způsob držení psacího náčiní. Ve většině aktivit používá levou ruku jako tu dominantní. Kope levou nohou a stříhá levou rukou.

Linda – nejmladší z celé třídy, ochotná, velice šikovná, všechno potřebuje mít správně, neustále vyžaduje kontrolu své práce, těžko se smíruje s neúspěchem. Sešit má natočený mírně doprava, má spíše dolní způsob psaní a sklon písma kolmý, její písmo je úhledné, ráda má práce precizně vypracované, napsané. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Tonda – u svých spolužáků ne zrovna oblíbený, ale snaživý, často potřebuje dodat pocit úspěchu, pochválit, dodat sebevědomí. Sešit má nakloněný více doprava, má tendenci k hornímu způsobu psaní a sklon písma je skoro ležatý. Jeho písmo není moc úhledné, na psaní se většinou příliš nesoustředí. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Maya – Velice aktivní, chytrá, občas neukázněná a zbrklá, jeden z rodičů cizinec, tzn. před začátkem školní docházky pobyt v jiné zemi, občasné potíže v českém jazyce. Sešit má před sebou většinou rovně, sklon písma je spíše stojatý a způsob psaní dolní. Často hodně spěchá, práce si po sobě nekontroluje, její písmo je dobře čitelné, ale na psaní si nedává moc záležet. Pokud nemusí psát psacím písmem, nemá to striktně nařízené, volí variantu malé tiskací abecedy (v tomto případě bych viděla vhodnějším písmem nové školní písmo Comenia Script). Stříhá pravou rukou, kope levou nohou.

Šimon – neprůbojný, velice tichý, přesto šikovný a oblíbený (více ve společnosti dívek). Sešit má natočený mírně doprava, sklon písma je rovněž doprava, psaní mu nečiní žádné problémy, píše rád, hezky. Rovněž píše dolním způsobem psaní. Dává si

na psaní záleží, což ho občas trochu zpomaluje a potřebuje tak více času. Stříhá levou rukou, kope levou nohou.

Místo v lavici:

Všichni žáci leváci seděli v lavicích dle svých potřeb. Eva sedí v lavici s pravákem, ale na levé straně. Linda sedí s Tondou – oba leváci. Maya sedí se Šimonem – taktéž oba leváci.

Psací náčiní:

Čtyři děti píší shodně perem Pilot Frixion (gumovatelné pero), Linda píše čínským perem.

Názory pravorukých spolužáků:

Ostatní žáci (samozřejmě ne všichni) jsou schopni uvést, kdo z jejich spolužáků pracuje levou rukou, ale nevnímají to nijak negativně, ani jako něco odlišného či znevýhodňujícího. Argumentují nejčastěji tím, že přeci i ti spolužáci, kteří používají levou ruku, vykonávají všechny činnosti stejně jako oni a nemají s tím problém. Sami uváděli, že jejich levá ruka je většinou hodně nešikovná, zatímco leváci občas zvládnou určité věci poměrně dobře i pravou rukou, přestože to není tak samozřejmé, jako při práci rukou levou.

Názory leváků:

Sami leváci také netrpí tím, že jejich vedoucí rukou je ruka levá, tedy jiná, než u většiny spolužáků. Používají ji od malička, nikdy jim nikdo neřekl, že by to mělo být špatně, pouze Eva uvedla, že v mateřské škole jí paní učitelka zpočátku přendávala pastelku do pravé ruky, ale ona ji vždy položila a uchopila znovu rukou levou, protože levou rukou se jí s ní pracovalo lépe a pohodlněji.

Tito leváci si také nepamatují, že by jim paní učitelka ukazovala věci levou rukou, jak psát písmena, stříhat, šít apod. Vždy vše předváděla pouze rukou pravou a levákům pomáhala v případě, kdy viděla, že s něčím mají potíže a nevědí si sami rady. Většinou se ale žáci přizpůsobili a činnosti zvládli i bez správné předlohy.

Názory paní učitelky:

Paní učitelka toto potvrdila, děti nevedla dle metodických zásad pro leváky, sama je pravačka, v případě potřeby jim ale byla ochotna pomoci, ukázat, jak nejlépe na to, přestože s tím měla sama problém. Přiznala, že pro ni bylo poměrně těžké dělat správný model levou rukou, která není její rukou vedoucí.

Pomůcky pro leváky:

Všechny pomůcky mají leváci vlastní, šli s nimi vybaveni již do první třídy. Písanky mají všichni žáci stejné, bez ohledu na leváky. Leváci tedy nepoužívají písanky určené levákům, ale stejné jako jejich pravorucí spolužáci.

Můj názor a zkušenosti:

Když jsem vyučovala ve třídě já, věděla jsem, že leváci už většinu věcí zvládají naprosto sami, mají to zautomatizované, není tedy třeba jim je předvádět levou rukou (tato šikovnost a určitá samostatnost je zřejmě spojená s jejich věkem).

Jediný problém, kdy nastal trochu zmatek, bylo šití. Děti se učili šít nový steh, který jim paní učitelka před tabulí předváděla. Předváděla ho ale pouze pravou rukou a v tomto okamžiku nastal zlom, levákům vznikl problém. Jak a kde začít, jak to držet, jak pokračovat. Pro většinu dětí to byl obtížný úkol, přičemž měli alespoň správný vzor. Já sama jsem se snažila levákům pomoci, asistovat paní učitelce, ukázat jim, jak na to. Musím přiznat, že to pro mě jako pro pravačku, využívající ve všech činnostech pravou ruku, bylo poměrně obtížné. Poté, kdy ale leváci dostali potřebnou pomoc a radu, vypořádali se s tím skvěle, dokonce lépe, než někteří praváci.

10.2 ZÁVĚR

Je skutečně neocenitelné a zajímavé, pokud se můžeme přímo účastnit praxe a sledovat rozdíly mezi dětmi v prvních třídách a například ve třídách třetích. Jsou téměř stejné, tak jako u všech dětí, nezáleží tedy na tom, zda je dítě pravák či levák. Každý žák je individualita, má jiné potřeby, schopnosti, dovednosti, silné či slabé stránky. Praváci jen mají výhodu prostředí, které je vytvořené přímo pro ně. Levákům se občas musí pomoci k získání zkušeností, a to zejména těm nejmenším.

Jediné, co mě mrzí je, že jsem nenašla první třídu ZŠ, kde by byla paní učitelka sama levačka. Velice by mě zajímalo, jak paní učitelka používající svoji levou ruku jako ruku vedoucí vede celou třídu, kde vlastně převládají děti pravoruké. Zatím jsem se spíše setkala s tím, že paní učitelka pravačka vyučuje děti leváky, kterých není ve třídě mnoho, jsou v menšině oproti dětem pravákům, ale ještě jsem se osobně nesetkala s paní učitelkou levačkou vyučující první třídu, tedy zejména děti pravoruké, kterých je ve třídě většina. Pokud by se někdy taková situace naskytla, ráda bych se této výuky zúčastnila, protože by to pro mě bylo určitě zážitkem a cennou zkušeností.

Na závěr nutno podotknout, že nezáleží na tom, zda je dítě pravák či levák, spousta dětí leváků je dokonce šikovnějších než některé pravoruké děti, roli zde tedy hraje daleko více faktorů než jen to, která ruka je vedoucí.

11. BĚŽNĚ UŽÍVANÁ PSACÍ ABECEDA A PÍSMO COMENIA SCRIPT

Náplní této části práce bylo vypracovat s dětmi čtyři pracovní listy, listy byly vytvořeny jak pro děti píšící běžně užívanou psací abecedou, tak pro děti píšící písmem Comenia Script. Celkem listy vyplňovalo devět dětí píšících písmem Comenia Script a devět dětí píšících běžně užívanou psací abecedou z 1. – 2. tříd různých škol i různých měst. Na začátku všichni žáci prošli různými grafomotorickými cvičeními a nezapomněli jsme s dětmi před každým vyplňováním pracovního listu ani na uvolňovací cviky, aby se jim lépe a uvolněněji psalo.

Dětem byla hned zpočátku vysvětlena moje přítomnost, bylo jim sděleno, za jakým účelem ve třídě jsem, s čím je třeba mi pomoci, rovněž jsme po domluvě s paní učitelkami žádali o svolení rodičů a samy děti se také mohly rozhodnout, zda mi pomůžou a pracovní listy se mnou vyplní, nebo zda se zúčastnit nechtějí, což bych samozřejmě akceptovala.

Protože jsem nic nechtěla uspěchat, nejdříve jsem se zajímala o žáky jako o jedince, o jejich rozvoj, slabé a silné stránky, zda mají při psaní nějaké potíže, zda píší rádi, patří-li v psaní k žákům nadanějším, k žákům průměrným nebo spíše k těm slabším apod.

Poté jsem sledovala, jak žáci při psaní sedí, jak drží psací náčiní, jaké psací náčiní používají, zda se na práci soustředí, zda potřebují při psaní dohled a případnou pomoc, nebo jsou-li samostatní a s úkoly se vypořádají samostatně bez jakýchkoliv větších problémů.

Po tomto celkovém předběžném zkoumání jsem s dětmi leváky většinou pracovala samostatně. S dětmi jsem i předem plánovala, jakým způsobem listy budeme vyplňovat, kdy se této činnosti budeme věnovat, zda jim nevadí, že budou určitý čas dělat něco jiného než jejich spolužáci. Žádný z žáků nebyl proti, neměl výhrady a všichni přistoupili na to, co jsme si domluvili. Věděli, že kdyby se cokoli dělo, cokoli by potřebovali, stačí se ozvat a vyřešíme to.

Většinou jsme se sesedli společně bokem, abychom nerušili ostatní, provedli jsme vždy předem připravené uvolňovací cviky a poté se žáci pustili do vyplňování pracovních listů. Základem bylo, aby leváci nepřišli o nic nového, zajímavého, co by v daném momentu dělali ostatní pravoruké děti. Stejně důležitý byl fakt, aby si leváci nepřipadali zvláštně, když budou od třídy a jejich činností odděleni (právě proto předcházelo seznámení se a vysvětlení mého působení ve třídě). Většinou se i ostatní děti tedy v čase, kdy jsme s leváky vyplňovali pracovní listy, věnovaly psaní. Občas jsme listy nakopírovaly pro celou třídu a všechny děti (leváci i praváci) tak pracovaly na tom samém – to vždy záleželo na domluvě s paní učitelkou, občas jsem o to sama požádala, aby se to tímto způsobem prostřídalo.

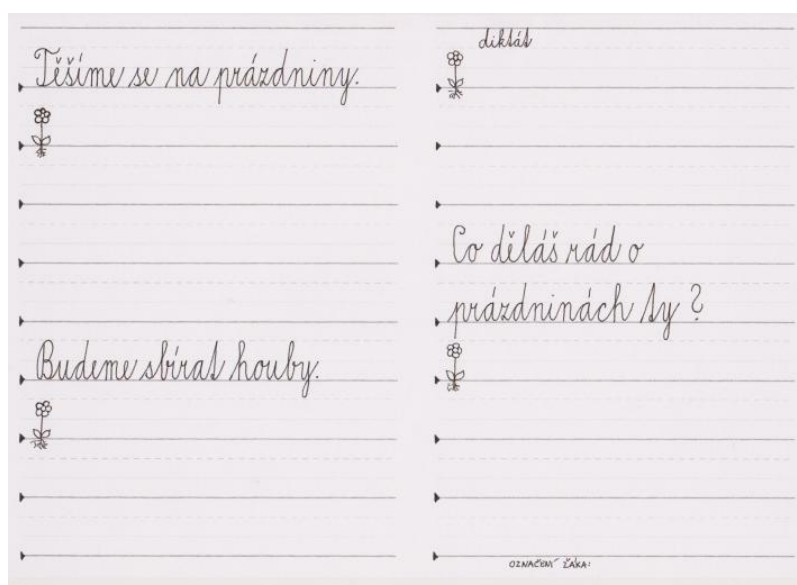
11.1 PRACOVNÍ LISTY

Pracovní listy jsou celkem čtyři, sama jsem si zkoušela levou rukou pracovní listy předepsat. První pracovní list obsahuje pouze jednotlivá slova (celkem osm jednotlivých slov), která děti opisovaly dle předlohy. Druhý pracovní list již obsahuje tři věty (dvě věty oznamovací, jednu větu tázací) a diktát (děti psaly slova či věty, měly možnost volby, napsat cokoliv svého, nebo si nechat něco nadiktovat), které děti opět opisovaly dle vzoru. Třetí pracovní list obsahuje čtyři věty (dvě věty oznamovací, dvě věty tázací) a diktát, věty oznamovací děti pouze opisovaly, na věty tázací měly za úkol odpovědět celou větou a diktát byl na stejném principu jako na předchozím pracovním listě. Čtvrtý, poslední, pracovní list obsahuje celkem pět vět (v prvním cvičení se jednalo o tři věty, které na sebe navazovaly, na další dvě věty měli žáci odpovědět) a diktát, který byl opět spojený s volbou žáka, stejně jako na předchozích pracovních listech. Diktát byl pojat takto právě proto, aby žáci neměli pocit, že píší opravdový diktát, necítili se pod tlakem. Mým cílem nebylo děti potrápit diktátem a zjistit, co ovládají, nebo neovládají – už jenom slovo diktát značí a u dětí vyvolává často určitou nervozitu a napětí. Chtěla jsem, aby mi děti do diktátu napsaly cokoliv, klidně to, v čem se cítí samy jisté, aby se nebály chybovat a psaly s klidem, nešlo o správnost toho, co napsaly, ale o průběh a výsledek samotného psaní. V případě, že děti nevěděly, co do diktátu napsat, přišla jsem s radou a návrhem slov či vět.

Obrázek 19 – Pracovní list č. 1 – Běžně užívaná psací abeceda

Obrázek 20 – Pracovní list č. 1 – Comenia Script

Obrázek 21 - Pracovní list č. 2 – Běžně užívaná psací abeceda

**Obrázek 22 – Pracovní
list č. 2 – Comenia Script**

Těšíme se na
prázdniny.

Budeme sbírat houby.

diktát

Co děláš rád o prázdninách ty?

označení žáka:

**Obrázek 23 – Pracovní
list č. 3 – Běžně užívaná
psací abeceda**

**Obrázek 24 – Pracovní
list č. 3 – Comenia
Script**

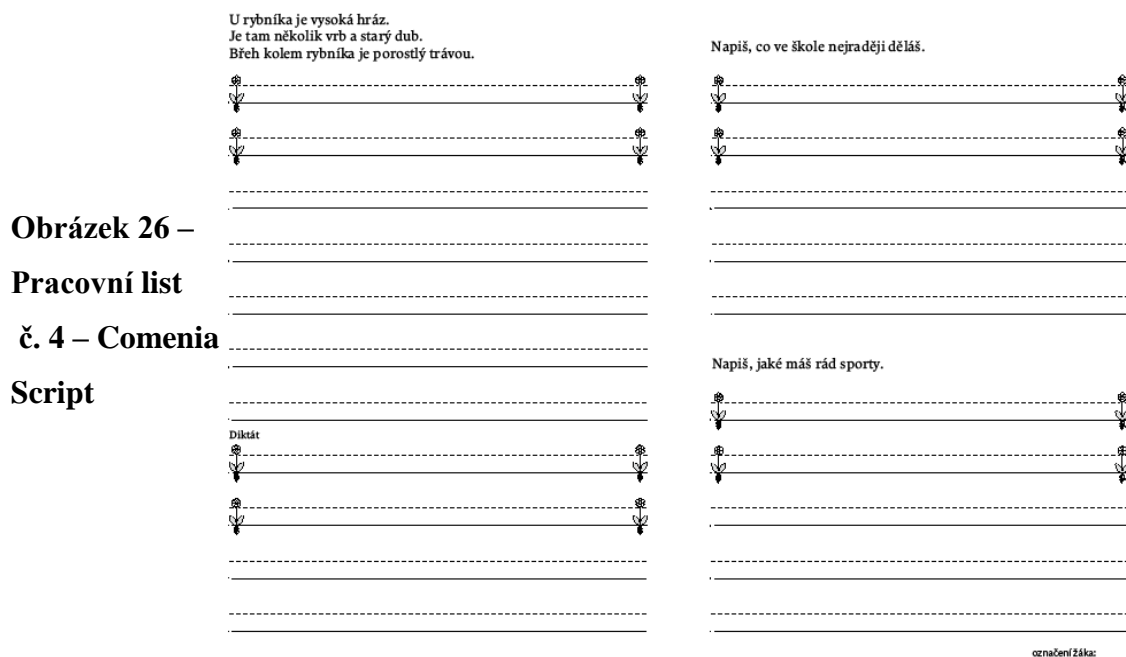
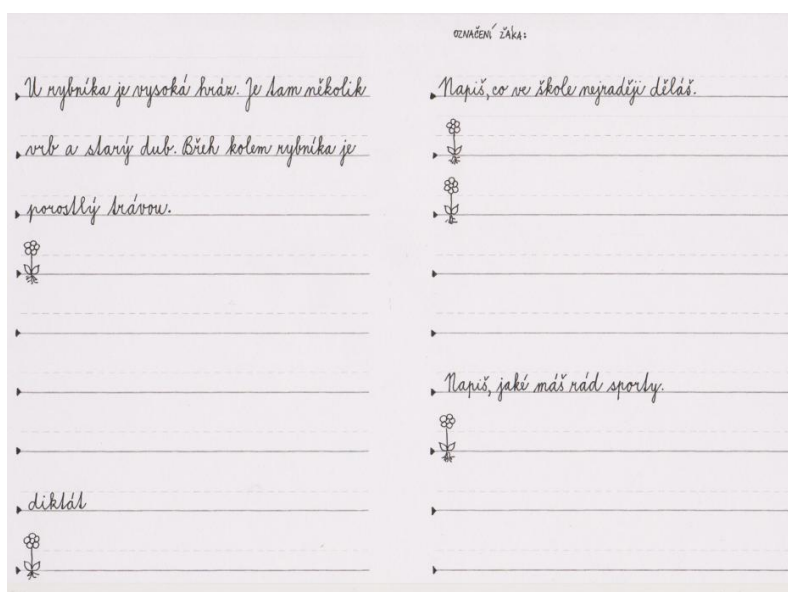
Brzy budou prázdniny.
Pojedeme na hory.

diktát

Co budeš dělat zítra odpoledne? Odpověz celou větou.

S čím si nejraději hraješ? Odpověz celou větou.

označení žáka:

11.1.1 BĚŽNĚ UŽÍVANÁ PSACÍ ABECEDA

Pracovní listy předepsané běžně užívanou psací abecedou jsem vyplňovala celkem s devíti leváky. Tři leváci jsou z 1. ročníku ZŠ a šest leváků navštěvuje 2. ročník ZŠ.

1. ROČNÍKY – žáci leváci: Honzík, Martin, Oto

Vzhledem k tomu, že chlapci leváci jsou teprve žáky 1. ročníku, písmo tomu tedy poměrně odpovídá. Teprve svoji písarskou dovednost rozvíjejí a zdokonalují. Bylo pro ně celkem obtížné a náročné pracovní listy vyplnit, takže bylo třeba na vyplňování více času (což jsem ale předpokládala).

Písmo a obecný náhled na něj: Všichni tři chlapci mají písmo zatím ještě poněkud roztřesené, nejisté. Psaní se ale nebrání, je to pro ně zážitek, přestože jak shodně přiznávají, občas poměrně obtížný a náročný.

Tvar písmen: Tvar písmen se v jednotlivých pracích také zcela neshoduje, práce se liší zejména v písmenech „o“, a „a“.

Sklon písma: Každý z chlapců má maličko jiný sklon písma. Oto má písmo trochu chaotické, písmenka si skáčou do různých směrů, zejména má problémy s písmenky l, d, h, k. Jedná se tedy spíše o sklon zatím rozvrácený. S písmenky l, k apod., má problémy více dětí (písmenka se jim překlápějí často doleva). Martinovo písmo má spíše sklon stojatý, kolmý k lince, zatímco Honzíkovo písmo se sklání mírně doprava.

Velikost písma: Pracovní listy obsahují pomocné liniatury, první dva listy mají všechny pomocné liniatury ve větší výšce, další dva již nabízejí pouze střední pomocnou liniaturu a výška písmen se zmenšuje. Pokud měli žáci všechny pomocné liniatury, psali bez větších problémů, jakmile se písmo zmenšilo a k dispozici již nebyly všechny pomocné liniatury, bylo to samozřejmě pro žáky 1. ročníku najednou mnohem náročnější a obtížnější a dalo jim to více práce.

Stejnoměrnost písma: Žáci se snažili dodržovat dané pomocné linky, které jim pomáhaly s výškou písmen, ne vždy ale bylo každé písmenko stejně vysoké. Snadnější k dodržování výšky písmen bylo psaní jednotlivých slov, ve větě již to bylo pro žáky těžší. Čím delší věta, tím větší výškové rozdíly mezi písmeny.

Úměrnost velikosti: Ještě se žákům často stává, že písmenka skáčou nad linkou či přesahují pod linku.

Interpunkce a diakritická znaménka: Občas vynechána čárka, háček, tečka nad písmenem či tečka, otazník na konci věty. Tím, že všichni shodně nejdříve píšou celé slovo (dle svých možností) a až poté doplňují diakritická znaménka, na ně často zapomínají.

Vazebnost písma: Žáci zatím nedokážou napsat delší slovo najednou (bez přerušení), píší slovo často po jednom, dvou až třech písmenech, mezi tím odpočívají, přemýšlejí, jak například napsat další písmeno, poté navazují a tyto spoje jsou v samotných písmenech či ve slovech zatím poměrně znatelné. Často je jeden tah psaný vícekrát, kdy to způsobí silnější tah, než jsou ostatní, občas se samozřejmě žáci netrefí a tah je obtažen jinak, popřípadě vícekrát a vznikne na jiném místě. Rovněž žáci občas píší předložky dohromady se slovy (což je v jejich věku pochopitelné), ale v případě popisu si na to musí dávat pozor, např. „u pole“ dva chlapci napsali dohromady. Občas spojí špatně slabiky, např. „vaří večeri“, kdy Martin napsal samotnou slabiku „va“ a zbytek spojil (va řívečeri).

Čitelnost: Písmo všech třech leváků je zatím relativně dobře čitelné, možná na to má určitý vliv dostatečná velikost písmen, která nám čitelnost usnadňuje.

Úprava: Úhlednost každý z nás vnímá trochu odlišně, musíme respektovat, že žáci jsou teprve v 1. ročníku a všechno se musí nejdříve naučit (někdo s úpravou bojuje celý život). Se samotnou úhledností písma to tedy zatím není žádná sláva, často žáci nerespektují konec řádku, písmenka různě na řádku poskakují, písmo působí lehce chaoticky. V rámci možností a s ohledem na dané žáky ale práce všech třech leváků můžou být označeny za uspokojivé.

Hustota: Martin má tendenci písmo hodně roztahovat, dělá mezi písmeny velké mezery, mezi slovy rovněž. Všichni tři shodně píší tak, jak vyžaduje prostor. Pokud je ho dostatek, píší písmena velká, dělají velké mezery, písmo roztahují, pokud ale vidí, že se třeba blíží konec řádku, začnou písmena zhušťovat a mačkat je co nejbližší k sobě.

2. ROČNÍKY – žáci leváci: Bára, Ella, Karolína, Ondra, Patrik, Eliška

Žáci v 2. ročníku ZŠ již s vyplňováním pracovních listů neměli žádné větší problémy, svoji písarskou dovednost již mají upevněnou více než žáci 1. ročníku, písmenka již ovládají lépe, nemusí nad nimi tolik přemýšlet, snadněji je navazují, píší slova, věty, potřebují na psaní o něco méně času, jsou samostatnější.

Písmo a obecný náhled na něj: U těchto dětí psaní není zrovna oblíbenou činností, Ondra píše hodně nerad, jeho písmo dle toho vypadá, Bára píše ráda a docela často, ostatní píší, když psát musí, ale většinou to není z jejich vlastní iniciativy.

Tvar písmen: Co se týká tvaru písmen, opět se práce celkem liší. Nejvíce se objevují různé tvary písmen „a“, „o“, „z“, „s“, „v“. Pokud žáci píšou do písanek, tvary písmen dle možností dodržují a řídí se předlohou, ale ve svých vlastních pracích se již projevuje vlastní rukopis.

Sklon písma: Sklon písma je individuální. Bára, Ondra a Karolína mají sklon písma mírně doprava, Ellino a Patrikovo písmo má sklon spíše kolmý.

Velikost písma: Pracovní listy obsahují pomocné liniatury, první dva listy mají všechny pomocné liniatury ve větší výšce, další dva již nabízejí pouze střední pomocnou liniaturu a výška písmen se zmenšuje. Tady již žáci v přijatelné míře dokázaly výšku písmen udržet na všech pracovních listech, tam, kde již nebyly všechny pomocné liniatury ale výška písmen také nebyla vždy dokonalá a stejná, ale nebyly to žádné zásadní výškové rozdíly.

Stejnomyšlnost písma: Samozřejmě opět sem tam nějaké písmenko je napsáno v odlišné výšce, ale střední a horní výška písmen jsou od sebe výškové odlišeny ve všech pracích, což je důležité.

Úměrnost velikosti: Písmena se již pod linkou téměř neobjevují, spíše si nějaké písmenko či písmenka občas poskočí malinko nad linku.

Interpunkce a diakritická znaménka: I v tomto případě je již vidět určitý pokrok žáků, čárky, háčky a tečky nad písmeny jsou při opisu zapomínány o něco méně, interpunkční znaménka na konci věty se ve většině případů objevují.

Vazebnost písma: Nedělá dětem již takové problémy jako v 1. ročníku, děti už píšou o něco jistěji, dokážou slovo napsat plynuleji, rychleji. Spoje navazovaných písmen již nejsou tak znatelné, protože ruka se po podložce posouvá snadněji a plynuleji.

Čitelnost: Ondrovo písmo je trochu obtížnější čitelné, ale nedá se určitě označit za nečitelné, spíše je to způsobeno Ondrovou povahou, není příliš pečlivý, je spíše uspěchaný. U ostatních žáků není s čitelností žádný větší problém, přestože již má každý svůj rukopis, který se jim bude ještě i dále měnit.

Úprava: Stejně jako u čitelnosti působí zejména Ondrovy práce neuspořádaným dojmem, například píše tam, kde je místo, přestože k tomu místo není určené, vyhraněné místo přehlíží, neudrzuje ve své práci žádný řád. Ostatní práce jsou akceptovatelné, uhlavné, většinou se drží požadovaného.

Hustota: Všechny děti píší přijatelným způsobem, opět se projevuje individualita, některé děti píší písmem více roztaženým a větším, některé děti upřednostňují drobnější písmo s menšími mezerami (například Eliška a Karolína).

11.1.2 PÍSMO COMENIA SCRIPT

Pracovní listy s písmem Comenia Script vyplňovalo celkem devět dětí leváků. Dva leváci z 1. ročníku ZŠ a sedm leváků z 2. ročníku ZŠ.

1. ROČNÍKY - žáci leváci: Sára, Daniel

Bylo poměrně obtížné sehnat 1. ročník ZŠ, kde by byli ochotni nechat mě s dětmi vyplnit dané pracovní listy. Nakonec se mi podařilo sehnat z 1. ročníku pouze dva žáky píšící levou rukou. Rozdíl mezi těmito leváky a leváky píšícími běžně užívanou psací abecedou byl patrný, tito žáci víceméně vůbec nepotřebovali moji pomoc a celkově se s psaním vypořádali o něco lépe a rychleji, přestože dostatek času byl taktéž zapotřebí.

Písmo a obecný náhled na něj: Písmena nejsou nijak znatelně roztřesená, žáci, přestože ještě nemají jistou ruku a dovednost psaní písmen není ještě nijak extra upevňována, s psaním písmem se tolik nepotýkají. Oba píší rádi, nemají s psaním žádné větší potíže, které by je od psaní odrazovaly.

Tvar písmen: Oba žáci dodržují v podstatě stejné tvary písmen, které se ve škole učí, nejsou od sebe nijak výrazně odlišné.

Sklon písma: Danovo písmo má sklon kolmý, Sára sklání písmo mírně doprava.

Velikost písma: Pracovní listy obsahují pomocné liniatury, první dva listy mají všechny pomocné liniatury ve větší výšce, další dva již nabízejí pouze střední pomocnou liniaturu a výška písmen se zmenšuje. Oproti běžně užívané psací abecedě s tím žáci neměli žádné větší problémy, opět tam, kde již některé pomocné linky chyběly, nebyla práce bez chyb, ale to v 1. ročníku bývá jen zřídka. Větším problémem bylo zmenšování písma, protože na to žáci ještě nebyli v té době zcela připraveni.

Stejnóměrnost písma: Samozřejmě, že ne vždy je každé písmeno stejně vysoké, ale až na výjimky žáci výšku písmem dodržovali a písmena tak působí celkem uspořádaným dojmem.

Úměrnost velikosti: Linkami se žáci skutečně řídili, dodržovali je, občas nějaké písmenko uskočilo buď pod linku, nebo nad linku, ale toto uskočení bylo naprosto minimální a skoro neznatelné.

Interpunkce a diakritická znaménka: Vynechání interpunkčních znamének bylo rovněž minimální, stejně jako diakritických znamének. Přeci jen žáci doplňují diakritická znaménka ihned po napsání jednotlivého písmene, ne až po dopsání celého slova.

Vazebnost písma: Jednotlivá písmena daní žáci nenapojují (napojování písmen je možné, ale není povinné), takže se tímto děti nemusely zabývat, jsou tak ušetřeny zbytečných a těžkých tahů navíc, při psaní delšího slova odpočívají naprosto přirozeně, tím, že píší jednotlivá písmena, v podstatě psané slovo nemusí vůbec přerušovat (a znovu se na písmena těžce napojovat). Jedinou nevýhodou u některých žáků je splývavost předložek se slovy, popřípadě slova se slovem.

Čitelnost: Obě práce jsou čitelné, opět respektujeme věk žáků a jejich teprve počáteční rozvoj písmařské dovednosti.

Úprava: Kromě občasného nerespektování konce řádků jsou práce celkem úhledné a vzhledem k možnostem žáků oko učitele jistě potěší.

Hustota: Sářina písmena mají odpovídající mezery, ve většině slov ve větě je lehce znatelné, kde slovo končí, kde začíná. Dan má tendenci písmo více roztahovat, mezery mezi písmeny dělat větší, ne vždy respektuje, že mezi písmeny je menší mezera než mezi slovy (občas slova splývají dohromady).

2. ROČNÍKY – žáci leváci: Andrea, Tereza, Zdeněk, Niky, Nela, Lukáš, Kristýna

Děti byly velice ochotné pracovní listy vyplnit, s psáním neměly problém, vyloženě se na tuto práci těšily. Tady oproti 1. ročníkům píšícím tímto typem písma nebylo těžké najít ochotné paní učitelky, které by mi tuto práci umožnily, spíše naopak.

Písmo a obecný náhled na něj: Písmo působí velice poutavě, spořádaně, snadno se čte. Písmena nejsou roztřesená, jsou pečlivě napsaná. Kristýnka píše nerada, má s psaním trochu problémy, ostatní neoznačují psaní za neoblíbenou činnost a píší si dokonce i samy od sebe. Andrea si již doma ve volných chvílích trénuje i ozdobné tvary písmen.

Tvar písmen: S tvary písmen si žáci hravě poradili. Tvary písmen se u těchto leváků ale liší, nejsou totiž žáky jedné třídy, takže způsob výuky písmen byl zřejmě trochu odlišný, nebo si žáci sami vybrali tvar písmene dle vhodnosti a svých potřeb. Nejčastěji bylo odlišným způsobem psáno písmenko „k“.

Sklon písma: Andrea, Tereza, Kristýna a Lukáš mají sklon písma spíše kolmý, Zdeněk a Nela mírně doprava, Niky má písmo spíše ležaté.

Velikost písma: Pracovní listy obsahují pomocné liniatury, první dva listy mají všechny pomocné liniatury ve větší výšce, další dva již nabízejí pouze střední pomocnou liniaturu a výška písmen se zmenšuje. Tito žáci (kromě Kristýnky) s tím neměli žádný problém, pomocné liniatury dodržovali, pokud tam nebyly, i tak byla písmena napsaná, dá se říci tak, jako by tam liniatury byly. Se zmenšováním písma rovněž neměli žádné větší potíže, plynule přešli na menší výšku písmen.

Stejnoměrnost písma: Kromě Kristýnky (problémy s udržení stejné výšky písmen a tendence písmena vynechávat) je ve všech případech výška písmem stejného druhu dodržována. Písmena střední, horní a dolní výšky jsou od sebe odlišena, jsou zhruba ve stejné a odpovídající velikosti.

Úměrnost velikosti: Jediná Kristýnka má ještě trochu potíže s udržení písmen na lince, uskakují jí. Ostatní děti s tímto problémem v zásadě nemají a písmenka sedí na lince.

Interpunkce a diakritická znaménka: Vynechání interpunkčních znamének se objevuje minimálně, děti píší diakritická znaménka ihned po napsání písmene, ne až po dokončení celého slova, takže většinou nechybí. Spíše, než aby diakritická znaménka chyběla, píší je žáci občas navíc.

Vazebnost písma: Tito leváci písmena nenapojují, píší je odděleně. Opět se tedy žáci nemusí namáhat s těžkými a dlouhými tahy při napojování písmen.

Čitelnost: Písmo všech žáků je velice dobře a snadno čitelné. Nemusíme luštit, které písmeno žák chtěl napsat, co chtěl vyjádřit, odhadovat, co by to asi mohlo být za slovo, toho všeho jsme v tomto případě ušetřeni.

Úprava: Stejně jako u jiných leváků jediným problémem je nedodržování konce řádků, nerozdělování slov, jinak práce působí úhledně, vytvářejí dojem pečlivého provedení.

Hustota: Hustota písma se u těchto leváků velice liší, některé děti píší mezery mezi písmeny i slovy odpovídajícím způsobem, který na pohled ničím neobvyklým neupoutá. Někteří leváci píší písmena blíže u sebe a písmo je tak hustější, někteří dělají malé mezery mezi písmeny a skutečně velké mezery mezi slovy, jiní zase dělají mezery větší jak mezi písmeny, tak mezi slovy. Žádný levák ale nepíše způsobem, který by bránil čitelnosti a byl naprosto neakceptovatelný. Občas se ale objevuje nejasné oddělení slov od sebe – tato slova splývají dohromady, protože mezi ně žák nenapíše dostatečně velkou mezeru.

11.1.3 ZÁVĚREČNÉ POROVNÁNÍ OBOU TYPŮ PÍSMO:

Hlavní a důležité rozdíly mezi oběma typy písma:

Vazebnost písma: Velkým rozdílem mezi oběma typy písma je určitě vazebnost písma, napojování písmen je zejména pro děti v 1. ročníku obtížné. Při sledování průběhu vyplňování pracovních listů je pro žáky určitě snazší nespojité písmo, s kterým si poradí i žáci 1. ročníku mnohem snadněji. Tady tedy vítězí písmo Comenia Script.

Čitelnost: Písmo Comenia Script je pro mě mnohem lépe čitelné než běžně užívaná psací abeceda, písmena jsou jasná, přehledná, snadno identifikovatelná. Tato písmena jsou ale lépe čitelná nejen pro učitele a jiné dospělé, ale rovněž pro samotné děti i žáky cizince.

Tvar písmen: Rovněž tady bych upřednostnila písmo Comenia Script, tvary písmen jsou snazší, atraktivnější, neobsahují ty nejobtížnější dlouhé tahy, například horní či dolní kličky u písmen „l“, „k“, „h“, „j“, „b“, „y“, rovněž písmena „v“, „r“, „z“, „p“, „t“, „o“ jsou pro děti snazší než v běžně užívané psací abecedě. Písmo Comenia Script nabízí snad všechny tvary písmen jednodušší, děti se s ním tolik netrápí, a právě proto je toto písmo také čitelnější a úhlednější.

Sklon písma: Písmo Comenia Script tím, že poskytuje jednodušší tvary písmen, která na sebe nemusí být napojována, usnadňuje také sklon písma. Děti píšící tímto písmem

snadněji udržují jednotný sklon písma, než děti píšící běžně užívanou psací abecedou, kde se jim zejména ta obtížná písmenka občas překlápějí.

Hustota: Co se týká hustoty písma, je faktem, že děti píšící běžně užívanou psací abecedou mohou psát jakkoliv, drobným písmem s malými mezerami, roztaženým písmem, písmem s velkými mezerami a vždy je jasné vidět, kde slovo začíná, a kde slovo končí. Děti píšící písmem Comenia Script musí používat takovou hustotu písma, aby jasné oddělily slovo od slova. Běžně dochází k tomu, že občas slova splývají dohromady, protože žáci ještě neumí volit vhodné mezery mezi jednotlivými písmeny a mezi slovy.

Diakritická znaménka: Žáci učící se psát běžně užívanou psací abecedou jsou často vedeni k tomu, aby nejdříve napsali celé slovo a až poté doplnili diakritická znaménka. Takto na ně ale žáci často zapomínají, napíší celé slovo a zapomenou se vrátit. To je problém zejména u mladších dětí, v 1. ročníku si zejména z počátku po sobě děti často nedokážou dobře slovo přečíst a neodhalí tak, že jim diakritické znaménko chybí. Když žáci píší písmem Comenia Script, píší diakritická znaménka ihned po napsání jednotlivého písmene, takže se nestává tak často, aby na znaménka zapomněli.

Velikost písma: Při pozorování samotného psaní bych usoudila, že rovněž při zmenšování písma si děti píšící písmem Comenia Script poradily lépe. Je možné, že to opět souvisí s tvary písmen, protože jednodušší tahy se píší snadněji jak při zvětšování písma, tak při zmenšování písma.

11.2 ZÁVĚR

Nebylo zrovna lehké najít první ročníky k vyplňování pracovních listů, jednak děti s psaním teprve začínají a nějaký čas trvá, než zvládnout napsat všechna písmena. Tedy značnou dobu trvá, než jsou děti z prvních ročníků schopné napsat slovo či větu. U druhých ročníků již problém nebyl a žáci se hledali snáze. Je škoda, že žáků z 1. ročníků bylo poměrně málo, protože by mě docela zajímalo, jak výuka probíhá v úplných počátcích.

Na základě vyplněných pracovních listů, pozorování dětí při psaní, promluvách s nimi o jejich vztahu k psaní apod. bych já osobně upřednostnila pro žáky píšící levou rukou

písmo Comenia Script. Vnímám toto písmo jako pro žáky atraktivní, zajímavé a snazší písmo, které vychází vstříc jejich potřebám a přispívá k vybudování lepšího vztahu žáků k psaní. Jako snad jedinou nevýhodu tohoto písma jsem zaznamenala již několikrát zmíněnou splývavost slov, kdy od sebe jednotlivá slova žáci občas dostatečně neoddělují, ale samozřejmě to není pravidlem a netýká se to všech leváků.

Může být pravdou, že písmo Comenia Script nabízí snazší a svobodnější cestu k osvojení si písmařské dovednosti, většina dětí k jednoduššímu písmu stejně přechází, jakmile je jim to umožněno, proč je tedy v tomto nerozvíjet od samého počátku? Běžně užívaná psací abeceda má jistě svoji kulturní tradici, otázkou zůstává, zda není třeba alespoň občas od zažitých postupů, přestože pro nás mají určitou hodnotu, upustit a dát prostor postupům novým, obzvláště pokud je to ku prospěchu věci a v mnohém nám to může pomoci.

Je tedy poměrně těžké rozhodnout, které písmo je pro leváky vhodnější, obě varianty budou mít vždy své zastánce i své odpůrce. Je zcela zřejmé, že psát se žáci leváci naučí jak běžně užívanou psací abecedou, tak písmem Comenia Script. Záleží tedy na přesvědčení každého z nás, co pro své žáky či děti zvolíme, co pokládáme za nejvhodnější.

ZÁVĚR

Z práce je znatelné, že leváctví v dnešní době není žádným handicapem, většina lidí již netrpí žádnými předsudky a nepovažují leváky za nic výjimečného. Leváctví je tedy spíše považováno za přirozenou součást jedince a jeho života stejně jako praváctví.

Zůstává faktem, že leváci se budou i nadále potýkat s různými problémy, které budou jejich život v pravoruké civilizaci provázet, ale většina levorukých si sama dokáže v obtížnějších situacích poradit. Malé děti si se správným vedením a výchovou časem také zvyknou a se všemi problémy spojenými s užíváním levé ruky jako ruky vedoucí se více či méně úspěšně vypořádají.

Přestože téma leváctví není žádnou novinkou, není žádnou alarmující pohromou ani nezaujímá žádné výsadní a životně důležité postavení v našem životě, je důležité o něm vědět. Zejména rodiče a učitelé by měli být s touto problematikou výborně seznámeni.

Tato práce poskytuje spoustu různých pohledů na leváctví jako takové, nabízí nové možnosti vzdělávání leváků, zejména co se písma týká, upozorňuje na značné možnosti, kterými současný svět oproti předešlým letem disponuje a snaží se tak levákům usnadnit to, co pro ně původně nebylo vytvořeno.

Levoruké děti na základě pozorování nedosahují znatelně horších výsledků než děti používající pravou ruku. Záleží na více faktorech než jen na tom, kterou ruku děti upřednostňují, to znamená, že i levák může dosahovat lepších výsledků než pravák. Každý z nás má talent na něco jiného, jdou mu jiné věci, zajímá se o jiné oblasti, vždy tedy záleží na konkrétním jedinci, ne na levácích či pravácích jako skupině.

Současní učitelé vykonávající svoji profesi nabízejí často rozdílné názory jak na výuku leváků, tak na jejich výchovu, názory se rozcházejí i v oblasti písma, kdy je otázkou, zda se držet zažitých věcí či od nich upustit a dát prostor věcem novým.

Je třeba zajímat se a zabývat se současnými možnostmi, které se nabízejí, to ale neznamená, že bychom měli leváky vyzdvihovat a upozorňovat na ně, brát je jako někoho odlišného, jiného, jen jim co nejvíce vyjít vstříc a respektovat jejich potřeby, pomoci jim usnadnit život v naší pravoruké kultuře.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KNIHY

BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1906-1

BLATNÝ, L.; FABIÁNKOVÁ, B. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. ISBN 5-042-81

BROUSIL, T.; LENCOVÁ, R.; ŠTORM, F. *Comenia. České školní písmo*. 2005-2008.

DRNKOVÁ, Z.; SYLLABOVÁ, R. *Záhada leváctví a praváctví*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0113-6

HEALEY, J. M. *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-701-9

KŘIŠŤANOVÁ, L. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-914-8

KŘIVÁNEK, Z.; WILDOVÁ, R. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: UK, 1998. ISBN 80-86039-55-2

KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4

KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-065-9

PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. *Logopedické poradenství*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2666-3

RÁDLOVÁ, E. A KOL. *Speciálně pedagogická diagnostika*. Ostrava – Mariánské Hory: Montanex, 2004. ISBN 80-7225-114-7

SOVÁK, M. *Metodika výchovy leváků*. Praha: SPN, 1966.

SOVÁK, M. *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1961.

SYNEK, F. *Záhady levorukosti. Asymetrie u člověka*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-054-1

VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-7106-474-2

VODIČKA, I. *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-479-3

WILDOVÁ, R. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha, UK, 2011. ISBN 80-7290-103-6

WRIGHT, E. *Slavní leváci v dějinách lidstva*. Praha: Fortuna Libri, 2008. ISBN 978-80-7321-398-5

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení. Specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7

ZOCHE, H. J. *Vidím svět i z druhé strany*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3

ČASOPISY

SLOMKOVÁ, K. Jak se žije levákovi v pravorukém světě? *21. století*. Praha: RF HOBBY, 2013, č. 12, s. 46-47.

INTERNETOVÉ ZDROJE

LENCOVÁ, R. *Comenia Script*. [online]. [citováno 1. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/>.

Leváci a leváctví [online]. 2012 [citováno 1. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.levactvi.cz/>>.

Psaní krok za krokem [online]. 2010 [citováno 2. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.jak-spravne-psat.cz/>>.

Prolevaky.cz [online]. 2007 [citováno 28. 5. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://prolevaky.cz/>>.

Levaci.cz [online]. [citováno 28. 5. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.levaci.cz/>>.